

”PÅ SAMMA SÄTT SOM ALLA BARN, MED VÄNLIGHET OCH RESPEKT”

En kvalitativ studie om mångkulturellt arbete i
förskolan

“LIKE ALL CHILDREN, WITH KINDNESS AND RESPECT”

A qualitative study about multicultural work in
preschool

Examensarbete i lärarutbildningen
Avancerad nivå 15 Högskolepoäng
Hösttermin 2013

Namn: Karin Andersson

Handledare: Susanne Gustavsson
Examinator: Gunbritt Tornberg

Resumé

Arbetets art:	Examensarbete i lärarutbildningen, Avancerad nivå, 15 hp Högskolan i Skövde
Titel:	”På samma sätt som alla barn, med vänlighet och respekt”. En kvalitativ studie om mångkulturellt arbete i förskolan.
Sidantal:	56
Författare:	Karin Andersson
Handledare:	Susanne Gustavsson
Datum:	Januari 2014
Nyckelord:	Förskolans lärare, förskola, mångkultur, värdegrund, språk

Den kvalitativa studiens syfte var att analysera, beskriva och förstå skollednings och lärares uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan, samt deras betydelse för förskolans verksamhet. Studien utgick från sociokulturell teori och byggde på intervjuer av skolledning och förskollärare på en mångkulturell förskola.

I studiens resultat framkom att skolledning och lärare i förskolan menar att barn och föräldrar ska mötas med respekt oavsett kulturell bakgrund. Lärarna ansåg sig viktiga att förmedla läroplanens värdegrund samt det svenska språket och kulturen till förskolans barn och föräldrar. De uttryckte även att de upplevde olika kulturella bakgrunder som spännande och berikande, vilket gav dem en fördjupad kunskap om olika sätt att tycka och tänka. Barnens språkutveckling var det innehåll som studiens lärare prioriterade högst, både det svenska språket och barnens modersmål.

I diskussionen jämfördes studiens resultat med teorier och tidigare forskning. Lärares komplexa och mångfasetterade arbete problematiserades och det ställdes frågor hur verksamheten kunde utvecklas. Frågor om inkludering av barns olika kulturer och modersmål, värderingar samt barns dubbla kulturtillhörighet diskuterades. Dessa frågeställningar kan bidra till verksamhetsutveckling i en förskola där alla barn och familjers kulturella bakgrund är lika värda, och där alla barnens språk är inkluderade.

Abstract

Study: Degree project in teacher education, Advanced level, 15 hp
University of Skövde

Title: “Like all children with kindness and respect”.
A qualitative study about multicultural work in preschool.

Number of pages: 56

Author: Karin Andersson

Tutor: Susanne Gustavsson

Date: January 2014

Keywords: Preschool teachers, preschool, multiculturalism, basic values,
language.

The aim of this qualitative study was to analyze, describe and understand the school leaders and teachers’ perceptions about multicultural work in preschool, and their importance to preschool activities. The study was based on sociocultural theory and built on interviews of school leaders and teachers in a multicultural preschool.

The results of the study showed that the school leaders and teachers expressed that children and parents should be treated with respect regardless of cultural background. The teachers considered themselves important to convey basic values of the curriculum as well as the Swedish language and culture to preschool children and parents. They also expressed their experience of different cultural backgrounds as exciting and rewarding, giving them a deeper knowledge of alternative ways to think and believe. The teachers of the study considered children's language development as the most important content, both in Swedish and in children's first language.

In the discussion of the study were results compared with theories and previous research. Teacher's complex and multi-faceted work were problematized with questions how the early childhood education could be developed. There were questions in discussion about the inclusion of children of different cultures and first language, questions about values as well as children’s dual cultural affiliation. These issues can contribute to develop early childhood education to a preschool where all children and families' cultural backgrounds are equal, and where all children's languages is included.

Innehåll

1. Bakgrund	1
1.1. Inledning	1
1.2. Syfte	4
1.3. Begrepp	4
1.4. Politiska idéer som påverkar förskolan	7
1.5. Teori	9
1.6. Tidigare forskning	12
2. Metod	17
2.1. Metodval	17
2.2. Pilotstudie	19
2.3. Urval	19
2.4. Genomförande	20
2.5. Analys	22
2.6. Trovärdighet	24
2.7. Forskningsetik	25
3. Resultat	28
3.1. Skolledningens uppfattningar	28
3.2. Lärarnas uppfattningar	30
3.3. Fördjupad analys och slutsats utifrån studiens teoretiska ramverk	39
4. Diskussion	43
4.1. Metoddiskussion	43
4.2. Resultatdiskussion	44
4.3. Didaktiska konsekvenser för lärarrollen	49
4.4. Fortsatt forskning	50
5. Referenser	51
Bilaga 1	54
Bilaga 2	55
Bilaga 3	56

1. Bakgrund

I det här avsnittet presenteras studiens bakgrund genom en inledning där dess problemområde om förskolans växande kulturella mångfald introduceras och problematiseras. Detta följs av syfte, frågeställning samt hur olika begrepp används och förstås. Vidare beskrivs hur politiska idéer påverkat förskolan samt studiens teoretiska ramverk. Avslutningsvis redogörs för historik och tidigare forskning om mångkulturellt arbete i förskolan.

1.1. Inledning

Det svenska samhället har förändrats under de drygt trettio åren som jag arbetat i förskolan. En av dessa förändringar är en ökad invandring som har lett till att allt fler barn har utländsk bakgrund. Den växande rörligheten över nationsgränserna skapar en etnisk kulturell mångfald (Skolverket, 2010b) och ungefär vart fjärde barn som idag växer upp i Sverige har sitt ursprung utanför landets gränser (Skolverket, 2010a). Sverige är på så sätt ett mångkulturellt land i ständig förändring, vilket medför att traditionella seder löses upp och ersätts av nya mer komplexa sociala strukturer (Fridlund, 2011).

Hur vi tolkar vår omvärld är resultat av vår egen socialisationsprocess. Många gånger värderas omvärlden utifrån egna erfarenheter och kulturella referensramar till att vara de bästa och normala (Dalgren, 2012). Det är oftast först när vi möter människor från andra kulturer som vi blir medvetna om våra egna värderingar samt sätt att tänka och agera (Skolverket, 2010a). Arbetet som lärare i förskolan medför ständigt att möta människor med olika slags erfarenheter, vilket manar fram en medvetenhet om sitt eget kulturarv med normer, fördomar och värderingar samt hur de påverkar det pedagogiska arbetet. Lunneblad (2013) menar att det mångkulturella i dagens samhälle i hög grad förknippas med faktorer som problem och utsatthet, vilket ger negativa associationer i samhället. Detta påverkar även förskolans lärare och gör det komplext att utifrån dessa negativa bilder lyfta fram mångfalden på ett positivt sätt. Ofta leder det till att lärarna fokusera på neutrala aktiviteter som att prova mat från ett annat land eller att lära sig sånger och ramsor på ett annat språk (Lunneblad, 2013). Norell Beach (1995) menar att förskolan måste visa mångfalden som positiv och lyfta fram dess olikheter och skillnader istället för att låtsas som om olikheter inte finns. Läraren ska visa barnen att de inte behöver vara rädda för olikheter och att det är okej att vara annorlunda (Norell Beach, 1995).

Demokrati är rätten till olikhet, att låta barn få vara olika och få känna sig respekterade i sin olikhet vare sig den är kulturell eller individuell. Vår identitet formar vi inte endast av likheter med andra, utan också av de olikheter som gör oss synliga. Detta är ett arbete på lång sikt, som aldrig blir riktigt färdigt utan vi ständigt måste träna oss i. (Norell Beach, 1995, s.4)

Debatten om dagens mångkulturella samhälle betonas utifrån kulturella, etniska och religiösa skillnader där kategorierna svenskar och invandrare ofta förekommer (Lunneblad, 2013). León (2001) menar att denna uppdelning av *svenskar och invandrare* genomsyrar samhällets sociala relationer och att invandrare ofta ses som en underordnad grupp ställd utanför det svenska samhällets gemenskap. Detta kan även

återfinnas i diskussionerna om den mångkulturella undervisningen som vanligen associeras till förskolor och skolor i segregerade områden, med fokus på frågor om modersmålsundervisning och tvåspråkighet (Lunneblad, 2013). Denna utgångspunkt har gett upphov till att mångkulturell undervisning ofta ses utifrån ett bristperspektiv med undervisning för de *andra* och *annorlunda*. Förskolor med en stor andel invandrabarn pekats ut som avvikande från den rådande normen även om det finns uttalade avsikter att tillvarata alla barns erfarenheter och kunskaper. Förskola och skola speglas av samhällsutvecklingen och Lunneblad (2013) beskriver att svenska förskolan sedan 1970-talet har formats av samhällets politiska intentioner att vara en mötesplats för alla barn, oavsett bakgrund och erfarenheter. Förskolan blir för många barn och deras föräldrar den första kontakten med det svenska samhället. Detta ger förskolan en viktig uppgift att tillvarata kulturella olikheter och utveckla flerspråkighet för att på så sätt berika verksamheten och varandra. Dock, menar Lunneblad (2006, 2013), att samhällets segregation lett till att förskolan inte blivit den mötesplats som läroplanen förespråkar.

Förskolans läroplan, Lpfö-10 (Skolverket, 2010b), är ett nationellt styrdokument som uttrycker att det skapas en kulturell mångfald i förskolan till följd av den växande rörligheten över nationsgränserna. Detta skapar en möjlighet för barnen att grundlägga respekt och aktning för varje människa oavsett bakgrund.

Det svenska samhällets internationalisering ställer höga krav på människors förmåga att leva med och förstå de värden som ligger i en kulturell mångfald. Förskolan är en social och kulturell mötesplats som kan stärka denna förmåga och förbereda barnen för ett liv i ett alltmer internationaliserat samhälle. Medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i andras kultur ska bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Förskolan kan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna och barn med utländsk bakgrund får stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet. (Skolverket, 2010b, s. 6)

Förskolans lärare har i uppdrag att realisera läroplanens intentioner och är genom sitt förhållningssätt viktiga förebilder för förskolebarnen (Skolverket, 2010b). Värden som jämställdhet, rättvisa, egna och andras rättigheter samt omsorg om och hänsyn till andra människor ska enligt läroplanen forma verksamheten. Dessa grundläggande värden ska synliggöras av läraren genom att ge barnen vardagliga konkreta upplevelser där de kan tillägna sig respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle. Genom förskolans arbete ska varje barn få möjlighet att känna delaktighet i sin egen kultur och samtidigt utveckla känsla och respekt för andra kulturer. Läroplanen uttrycker att barnets vårdnadshavare är ansvarig för dess fostran och utveckling, att förskolan ska vara ett komplement till hemmet samt att förskolans arbete ska ske i ett förtroendefullt nära samarbete med barnens vårdnadshavare (Skolverket, 2010b).

Skolinspektionen (2013) granskar regelbundet all skolverksamhet med utgångspunkt i de lagar och läroplaner som finns för verksamheten. Inspektionens mål är att medverka till alla barns och elevers lika rätt till bra utbildning i en trygg miljö (Skolinspektionen, 2013). Skolinspektionen har granskat 42 förskolor i 14 olika kommuner över hela landet och skriver i sin rapport (2012:7):

På många förskolor saknas ett interkulturellt förhållningssätt som kan stärka barnens förmåga att förstå olikheter och ge barnen redskap att förstå världen omkring sig. Förskolans personal behöver utveckla sin kunskap och kompetens kring hur de kan

arbete språkstödjande för barn med annat modersmål. De behöver också arbeta för att förskolan ska ta tillvara den kulturella och sociala mötesplats den är, så att alla barn får möjlighet att bli bekräftade. (Skolinspektionen, 2012, s.3)

I aktuell kommun för min undersökning utfördes en skolinspektion 2007 där kommunen fick kritik för sitt sätt att hantera barns möjlighet att utveckla sitt modersmål i förskolan. Detta var brister som snarast måste åtgärdas. Vid intervjuer som Skolinspektionen utförde uppger lärare att det finns ett medvetet arbete för att utveckla det svenska språket hos alla barn, dock nämndes inget om att utveckla barnens modersmål. Inspektionen menade att endast ett fåtal barn fick möjlighet att utveckla sitt modersmål i förskolans verksamhet och att slumpen var den avgörande faktorn för om det finns anställd personal som kan barnets modersmål just i den förskola barnet är placerat (Skolinspektionen, 2007).

Skolnämnden i studerad kommun utformar egna lokala verksamhetsplaner och ett av målen är att "Ett interkulturellt förhållningssätt gynnar en allsidig utveckling och innebär att personalen aktivt bejakar och stödjer barnets flerspråkighet och mångkulturella utveckling" (Skolnämndens verksamhetsplan, 2013-2015, s. 6). Förskolan har sedan utarbetat en lokal arbetsplan där läroplanens värden och intentioner lyfts fram som stöd för hur lärarna planerar sitt arbete i barngrupperna. Lahdenperä (2003) beskriver att verksamhetsplaner och lokala arbetsplaner är viktiga instrument som ska återge skolverksamhetens mångkulturella och multietniska elevsammansättning samt spegla de värden och färdigheter som är viktiga för eleverna (Lahdenperä, 2003).

Problemformulering

Som jag försökt påvisa här så har vårt samhälle förändrats med anledning av växande etnisk kulturell mångfald. Denna samhällsförändring ger förskolan nya krav och förväntningar, vilket omformulerar förskolans uppdrag, för att i sin tur inverka på lärarens roll och barnens villkor. Dessa förändringar menar Skans (2011) skapar ett behov av att pröva och utveckla förskolans arbetsmetoder och innehåll för att möta dagens mångkulturella barngrupper. Han ställer sig frågorna vad det innebär för förskolans lärare, om det annorlunda kan tas in i förskolans vardag och göras till det normala, om verksamheten i förskolan har följt med i denna förändring samt vilket kunskapsinnehåll som är viktigt i dagens förskola (Skans, 2011). Kraven på lärares yrkesskicklighet och kompetens ökar och frågan är om förskolans lärare kan leva upp till de ökade kraven att leda barnens kunskapsutveckling och rusta dem för att möta dagens och framtidens allt mer komplexa förhållanden (Skolverket, 2010a).

Hur går den här ekvationen ihop för förskolans lärare? Det blir ett ständigt dilemma vilket värde som ska väga tyngst. Läroplanens mål, barnets behov, gruppens behov eller föräldrarnas vilja. De flesta barnen i studiens förskola är födda i Sverige och är svenskar med föräldrar uppvuxna eller uppfostrade i en annan kultur. Det är komplext för ett barn då det blir en konflikt mellan den kultur som är föräldrarnas och den kultur som barnen möter i förskolan, jämte deras rätt att själva välja liv och framtid. Föräldrar har stor makt över vad barnen ska göra eller inte göra på förskolan, exempelvis om ett barn inte får följa med till kyrkan. Samtidigt har läraren uppdraget att bejaka barnets rättigheter och möjligheter, som rätten att få känna sig likvärdig andra barn. Mot bakgrund av detta

finner jag det forskningsbart att undersöka olika uppfattningar som förskolans skolläda och lärare har kring mångkulturellt arbete i förskolan.

1.2. Syfte

Läraren i förskolan har olika värden och kulturella olikheter att förhålla sig till. Läraren står mitt emellan det som samhället ska erbjuda alla barn som lever i Sverige och det som föräldrar hävdar ska erbjudas deras barn. Hur kan förskolans lärare överbrygga hemmets och förskolans kultur så att barnen känner sig hemma i båda miljöerna och utvecklar en dubbel kulturtillhörighet?

Syfte

Syftet med studien är att analysera, beskriva och förstå skolläda och lärares uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan, samt deras betydelse för förskolans verksamhet.

1.3. Begrepp

Här beskrivs begrepp som används i rapporten. Beskrivningen avser att förklara hur begreppen tolkas och förstås av mig i relation till studiens syfte.

Kultur

Kultur har många olika definitioner och i studien utgår jag från Stier (2004) som beskriver kultur som ett socialt system med överförda levnadsmönster i form av normer, värden, regler och lagar. Dessa skapas och omskapas i samspelet mellan människor, vilket gör att kultur ses som en grupp människors sätt att leva på. Genom att studera människors yttre beteenden och handlanden kan deras specifika kultur förstås. På samhällsnivå förklarar Stier (2004) att kultur visar sig som ett socialt system, konstruerat av många sammanflätade delar som gemensamma normer, värden, språk och traditioner. Detta fungerar dels som ett sätt att hålla ihop gemenskapen och dels som en avgränsning mot andra kulturer. På gruppnivå visar sig kulturen genom uppbyggda gruppbyggnader omkring en speciell gemenskap, det kan vara kulturen inom en arbetsgrupp eller kompisgrupp. Det kan även vara subkulturer som kan bryta mot samhällets gemensamma kultur vad det gäller ideologi, språk och normer. Kultur på individnivå visar sig i inlärdade mönster av tankar, känslor och beteenden. Det kan vara attityder, stereotyper, fördomar och främlingsrädsla. Kulturen på individnivå påverkar även individens identitet och uppfattning av sig själv (Stier, 2004).

Etnicitet och etnocentrism

Etnicitet menar Lunneblad (2013) traditionellt har setts som ett folk med delade normer, värderingar och kulturella uttrycksätt. Enligt en sådan definition skulle det finnas en gemensam och ursprunglig historia med kultur, språk och geografisk plats som människor delar. Dock menar Lunneblad (2013) att det inte är så enkelt och Sernhede (2002) beskriver det som en falsk uppfattning. Han menar att om det skulle vara möjligt att hävda att det finns en svensk kultur förutsätter det att den uppstod på en gång i och med att inlandsisen smälte, han uttrycker: ”att det då för mer än 10 000 år sedan likt

svampar, poppade upp människor ur marken, människor som oberoende av varandra började prata svenska och tälja dalahästar” (Sernhede, 2002, s. 235). Med detta menar han att vi i vardagligt tal kan benämna det som, exempelvis svensk kultur, men att det inte finns en urkälla för etnicitet och kultur. Lunneblad (2013) menar att etnicitetsbegrepp ofta används oreflekterat och betecknar förhållandet mellan personer födda i Sverige och utlandsfödda. Vidare menar han att med etnicitet ofta menas kulturellt främmande grupper med en minoritetsstatus (Lunneblad, 2013).

Etnocentrism är människans benägenhet att oreflekterat se sin egen kultur som världens centrum (Steir, 2004). Utifrån dagens vidare innebörd menar Steir (2004) att etnocentrism är när individen identifierar sig med sin *vi-grupp* och använder den som måttstock för att värdera andra grupper. Detta anser han ge en skev bild av både egna och andra gruppers egenart och värde. Etnocentrismen gör att de sätt som vi tänker och handlar betraktas som de mer rätta och bättre, vilket i förlängningen gör att den egna kulturen eller gruppen anses vara mer överlägsen eller starkare. Detta manar fram fördomar, attityder och stereotyper som Steir (2004) anser blir till en inre upplevelse som säger oss vilka personer och grupper som är *goda/onda eller bra/dåliga*. Fortsättningsvis påpekar han att dessa tankesätt sällan varken är medvetna eller avsiktliga utan en konsekvens av påverkan från vår omgivning som föräldrar, skola, böcker och media. Det hänger även ihop med människans sätt att känna och genom att uppfatta sin egen kultur som bättre ger det positiva känslor om oss själva. En negativ aspekt av etnocentrism är när kulturmöten triggar igång en rädsla inför det främmande och annorlunda. Steir (2004) menar att främlingsrädsla bottnar i bristande förmåga att förstå och förutse den främmandes motiv och handlande som i sin tur ger känslor av oro och rädsla.

Monokulturell

En monokultur är inom sociologin en stat eller ett område där det endast bor en kulturgrupp. Enligt Dalgren (2010) utgår ett monokulturellt förhållningssätt ifrån den etnocentriska föreställningen att de egna kulturella referensramarna tas för givet och värderas vara de bästa och normala. Detta som ett resultat av den egna grundläggande socialisationsprocessen och uppfostran. Synsättet innebär ett förhållande mellan normalitet och avvikelse, där det egna sättet att leva tycks som det normala medan *de andras* sätt att leva ses som annorlunda och avvikande (Dalgren, 2010).

Mångkulturell

Mångkulturell betecknar ett tillstånd (Myndigheten för skolutveckling, 2008) och förklarar hur någonting är, exempelvis en mångkulturell förskola, vilket syftar till en förskola som består av barn från många olika kulturer.

Mångkulturellt arbetssätt

Ett mångkulturellt arbetssätt i förskolan beskrivs som när läraren vidgar verksamheten och låter både det svenska och det mångkulturella avspeglas i miljö och verksamhetsinnehåll (SOU 1997:157). Arbetssättet förutsätter en lärare som är medveten om sin egen etniska bakgrund och sin roll som kulturöverbyggare. Läraren

synliggör barnens ursprung i form av material, anslag på olika språk samt olika kulturella attribut. Barnen får då redan i miljön känna att de hör hemma i både sin egen och den svenska kulturen. Ett mångkulturellt arbetssätt har också andra innebörder som att se och lyfta fram andra olikheter än etnicitet (SOU 1997:157).

Interkulturell

Interkulturell är ett begrepp som ligger nära mångkulturell (Lunneblad, 2013). Skillnaden är att mångkulturell visar på ett tillstånd medan interkulturell står för en process som syftar på något som sker, ett möte och en interaktion mellan individer från olika kulturer. Lahdenperä (2004) förklarar att ett interkulturellt perspektiv innebär en vilja till att kunna se, möta och bemöta människor med olika erfarenheter och olika bakgrunder i en ömsesidig respekt och tolerans. Hon menar att dessa etiska värden är mål för ett interkulturellt syn- och arbetssätt i uppfostran och utbildning. Lahdenperä (2004) betonar att det även innebär att man kan leva med mångfald i ett mångkulturellt samhälle utifrån respekt för andra människors och minoriteters livsvärden och behov. För att kunna göra det menar hon att det finns ett behov av att lära sig och förstå hur fördomar, stereotyper, diskriminering, rasism och sociala ojämlikheter påverkar våra sociala relationer och kommunikation (Lahdenperä 2004).

Interkulturell undervisning

Lunneblad (2013) beskriver att begreppet interkulturell delvis härstammar från FN:s fredsdiskussioner på 1970-talet för hur utbildning skulle skapa en förståelse mellan människor och länder. I den statliga utredningen *Olika ursprung – gemenskap i Sverige* (SOU 1983:57) introduceras begreppet interkulturell undervisning för att påvisa kunskapsbehovet om förhållandet mellan svenskar och invandrare i undervisningssammanhang. Skans (2011) beskriver att interkulturell pedagogik i undervisning ska gälla för alla elever oavsett bakgrund. På så sätt får alla elever möjlighet att träna sig i att vara öppen för olika kulturella sätt att vara och i samspel få kunskaper om och konfronteras med olika synsätt (Lahdenperä, 2003). Genom detta kan en *flerkulturell kompetens* utvecklas, vilket innebär en förmåga att ”överbrygga olika synsätt, att man kan tolka, förstå och även respektera andras perspektiv samt kan ifrågasätta och bearbeta den egna etnocentrismen” (Lahdenperä, 2003, s. 30). Sociologen Jonas Stier definierar interkulturell kompetens som ”en pedagogisk hållning, som i idealfallet utmärks av gränsöverskridande samspel med ömsesidig förståelse och fokus på hur kulturer samspekar och berikar varandra” (Skolverket 2010a, s. 19). Trots att begreppet interkulturell pedagogik har funnits i den svenska pedagogiska debatten i över två årtionden, menar Skans (2011), att det råder brist på forskning kring hur en interkulturell pedagogik kan levandegöras i konkreta undervisningssituationer. Lunneblad (2013) lyfter även fram kritik riktad till det interkulturella perspektivet som alldeles för idealistiskt och utan förankring i det verkliga livet.

Interkulturellt förhållningssätt i förskolan

Ett interkulturellt förhållningssätt betyder för förskolan att alla språk och kulturella synsätt ses som viktiga (Myndigheten för skolutveckling, 2008). Det innebär att alla barns referensramar, uttryckssätt och olika sätt att lära är lika mycket värda (Dalgren,

2012). I en interkulturell verksamhet skapas miljöer och möten där olika slag av dialog, tänkesätt och uppfattningar är tillåtna. När läraren visar intresse för barnens olika språk och kulturer samt uppmuntrar dem att berätta och kommunicera om sitt liv utanför förskolan stärks barnens dubbla kulturtillhörighet (Skolverket 2005). I förskolan är det många möten mellan människor med olika erfarenheter och värdesystem, vilket ses som berikande. I perspektivet är det viktigt för förskolans lärare att klarlägga för sig själva vilka egna värderingar de är bärare av och på så sätt förmedlar. Möten med andra kulturer kan medföra helt nya föreställningar, vilket får barn och pedagoger att ifrågasätta egna förgivettaganden (Myndigheten för skolutveckling, 2008).

Kulturmöten, kulturkrockar och mångkulturell lärarkompetens

Kulturmöten beskriver Steir och Sandström Kjellin (2009) som att båda parter definierar den andra som annorlunda, ofta utan tillräcklig självkänedom och riktiga kunskaper om den andras kultur. *Kulturkrockar* skildras som situationer vilka uppstår då de inblandades uppfattningar står i skarp kontrast till varandra och förståelse för varandras ståndpunkter saknas. *Mångkulturell lärarkompetens* skildras som en kunskap om andra kulturer, ett reflekterande och ifrågasättande förhållningssätt av egna kulturella värderingar samt en förståelse för att ingen människa har tolkningsföreträde och kan ta förgivet hur någon annan uppfattar sin omvärld. De anser även att lärarkompetensen innefattar ett öppet och ödmjukt förhållningssätt utan förutfattade meningar om vad möten med barn från andra kulturer kan innebära. Författarna menar med det att läraren kommer få uppleva hur barnen kommer berika undervisningen med andra, annorlunda perspektiv av verkligheten när kulturmöten genomförs med förståelse för andra sätt att tänka. De presenterar dilemmat för hur läraren ska kunna värna om sitt eget kulturarv och samtidigt respektera kulturella skillnader. Fortsättningsvis diskuterar de att barn kan få en mer komplex socialisering i skolan om de socialiseras in i en kultur hemma och möts av andra förväntningar i skolan. Detta gäller både barn från olika sociala skikt som barn från andra kulturer än majoritetskulturen. Barn, som av läraren kan anses stökiga, kan ha haft en mer komplicerad socialisation (Steir & Sandström Kjellin, 2009).

1.4. Politiska idéer som påverkar förskolan

Här har jag gjort ett val utifrån syftet och tagit hjälp av Lunneblad (2013) och Skans (2011) analys av den politiska process som har påverkat förskolan som institution från 1970-talet och fram till 2010-talet. Dessa beskrivningar är tänkta att ge en förståelse och bakgrund till hur dagens mångkulturella samhälle har inverkat på bland annat den förskola där studien har utförts.

I *Barnstugeutredningen* (SOU 1972:26) beskrevs att invandrabarnens integration i förskolan ställde nya krav på förskolans personal. Personalens samarbete med barnens föräldrar sågs som viktig då invandrabarnet hade en särskild risksituation, att det i förskolan försöker anpassa sig till de värderingar som gäller där och till föräldrarnas värderingar i hemmet (Lunneblad, 2013). Förskolans språkundervisning med svenska och modersmål framhölls. Utredningen menade att hela barnets personlighetsutveckling med möjlighet till nyanserat känsleregister kunde hämmas om modersmålet försumrades (Lunneblad, 2013). Barnen skulle då språkmässigt förfoga över två halva

språk som inget av dem skulle vara tillräckligt för barnet att kommunicera med annat än på ett ytligt och torftigt vis (SOU 1972:26).

I *Pedagogiskt program för förskolan* (Socialstyrelsen, 1987) uttrycktes invandrabarnens livsvillkor i svenska samhället som konfliktfyllt och bestående av kollisioner (Lunneblad, 2013). Barnen skulle lära sig flera olika värderingssystem, traditioner och språk för att skapa sin egen kulturella identitet. I barngrupper sågs invandrabarnen som en tillgång i förskolan för att alla barn skulle lära sig respektera andra kulturer och sätt att vara. Personalens uppgift var att grundlägga invandrabarnens tvåspråkighet samt barnens känsla av tillhörighet i både den svenska kulturen och i föräldrarnas ursprungskultur. I mötet med barn och föräldrar beskrivs att förskolepersonal ska ha goda kunskaper, kulturell medvetenhet och förståelse för egna värderingar. Det uttrycktes även att invandrare är i minoritetsposition, vilket kan medföra ett behov av att värja sig mot majoritetssamhället då den egna kulturen blir än viktigare (Lunneblad, 2013).

I barn- och skolkommitténs slutbetänkande *Att erövra omvärlden* (SOU 1997:157) fastställs att Sverige är ett mångkulturellt land och att invandringen har den största betydelsen för kulturell mångfald. Nu uttrycks barn med utländsk bakgrund och deras familjer som en tillgång i förskolan med en mångfald av olikheter och likheter. Det mångkulturella arbetet beskrivs som mer än att bara relatera olikheter och likheter till etnicitet (SOU 1997:157). Utredningen beskriver att vägen till ett samhälle med allas lika rätt inte är enkelt, men genom att lyfta fram olikheter och likheter kan det föra med sig nya möjligheter för förskolan att blir ett socialt forum som motverkar fördomar och diskriminering (Lunneblad, 2013).

I förskolans första läroplan, Lpfö-98 (Skolverket, 1998), försköts förskolans styrdokument från omsorg till lärande, med mål att sträva mot (Lunneblad 2013). Pedagogernas uppdrag beskrivs som att utveckla barnens förmågor och kulturskapande, och samtidigt föra kulturarv med traditioner, värden, språk, historia och kunskaper vidare till nästa generation. Lpfö-98 reviderades 2010 med förtydliganden om bland annat barnens språkliga och kommunikativa utveckling (Lunneblad 2013).

Sammanfattning

En viktig förståelse av förskolans styrdokument, från Barnstugeutredningen och fram till dagens läroplan, menar Lunneblad (2013) är, att det finns både samhälleliga, politiska och ekonomiska krafter som styr förskolan som institution. Därför kan inte förskolan ses som etniskt neutral utan styrs exempelvis av nationalstatens åtskillnad av majoritets- och minoritetsgrupper (Lunneblad, 2013). I förskolans styrdokument under 1970- och 1980- talen beskrivs invandrabarnet i behov av stöd och hjälp med fokus på att personalen utifrån utvecklingspsykologiska teorier ska stödja barnets språkutveckling. Mot slutet av 1980-talet förändras synen något och barnen med de invandrande familjerna framställs även som en tillgång för det svenska samhället och förskolan. Dock finns fokus kvar om invandrabarn med problem och behov av språkligt stöd. Under 1990-talet och fram till idag vinner barn med utländsk bakgrund och deras familjer större ”kulturellt erkännande och förståelse för sin livssituation” (Lunneblad, 2013, s. 45).

1.5. Teori

Här presenteras studiens teoretiska ramverk, vilket används som analysverktyg för att kunna besvara studiens syfte.

Sociokulturell teori

Studien utgår från sociokulturell teori där lärande betraktas ske genom interaktion och kommunikation mellan människan och dess omvärld (Säljö, 2005; Williams, 2006). Den sociokulturella teorin grundar sig i Lev S Vygotskijs (1896-1934) teori som har satts in i ett för studien praktiskt och förståeligt sammanhang. Jag utgår från Säljö (2000) som har gett teorierna ett nutida svenskt perspektiv samt Williams (2006) som kopplat teorierna till barns samlärande.

I sin teori om språkutveckling betonade Vygotskij (1934/1999) kommunikationens betydelse för barns språkutveckling. Han menade att språket fungerar som en länk mellan människor och inom människor där det *yttre* är kommunikationen och det *inre* är tänkandet (Vygotskij, 1934/1999). Vygotskij uttryckte det som att ”Man skulle kunna likna tanken vid ett svävande moln som släpper iväg ett regn av ord. Därför är övergången från tänkande till språk en utomordentlig komplicerad process, där man styckar upp tanken och återskapar den i ord” (Vygotskij, 1934/1999, s.466). Han menade att de talade ordens betydelse aldrig är precis desamma som tanken eftersom förbindelsen från tanke till ord består av omvägen genom det inre, vilket gör att det en människa yttrar alltid har en undermening och på så sätt döljer tanken (Vygotskij, 1934/1999).

Säljö (2000) beskriver hur lärande utvecklas genom kommunikation och samspel mellan människor. Detta samspel ger individen möjlighet att få kunskap om och vara delaktig i sin kulturella omgivning. Artefakter är kulturella redskap och språket är den väsentligaste artefakten i lärandet som människan använder för att förklara, beskriva, tänka och förstå omvärlden. Säljö (2000) menar att det är i den vardagliga interaktionen som vi skaffar oss de komplexa sociokulturella färdigheter som behövs för att leva tillsammans med andra människor. Här är språket centralt och fungerar som en länk mellan samhället, omgivningen och individen. Detta möjliggör delaktighet i andras perspektiv och kollektiva, sociokulturella erfarenheterna som medieras (förmedlas). Traditioner, normer och språkliga verktyg förs vidare till nästkommande generationer och kallas för socialisation i teorin. Socialisation är när individen urskiljer, tolkar och anpassar sig till samhällets normer och handlingsmönster. I socialisationsprocessen upplever och tolkar individen verkligheten och försöker skapa mening i tillvaron. Det handlar även om att känna sig som en del av den kultur man hör hemma i och samtidigt skilja ut sig själv som en egen person (Säljö, 2000; Askland & Sataøen, 2003).

Vygotskij beskriver om lärararbetets psykologiska natur att det är oväsentligt för läraren att lära ut andrahandskunskap utan istället utbilda eleven i förmågan att skaffa sig kunskaper för att sedan använda dem (Lindqvist, 1999). Han menar att läraren på så sätt får en ny ansvarsfull roll att organisera den sociala miljön och att vägleda eleven istället för pumpa i eleverna kunskap. Williams (2006) tolkar Vygotskijs teorier och menar att hans teori om den proximala utvecklingszonen är betydelsefull, där barn som vägleds av

en vuxen eller ett barn får de bästa förutsättningarna för lärande. Det barnet lär sig i dessa situationer kan barnet tillägna sig och sedan överföra och variera i andra sammanhang. Barn lär på så sätt genom att imitera och kommunicera med sin omgivning (Williams, 2006).

Williams (2006) menar att huvudtemat i Vygotskijs teorier är att kulturen och den sociala interaktionen har betydelse för människans hela utveckling. Det är det sociala samspelet som är den drivande kraften i barns utveckling med språket som den utlösande faktorn. Hon menar att det utifrån det sociokulturella perspektivet på kunskap och lärande är ”viktigt att forma en lärande miljö så att barnen blir delaktiga i den pedagogiska verksamheten och får stöd i att utveckla en positiv attityd till det egna lärandet” (Williams, 2006, s. 54). Hon menar även att barn och vuxna genom samspelet tar till sig sätt att tala, tänka och utföra handlingar som de blir delaktiga i. Skolan ska vara en levande del av kulturen och förmedla kulturens normer, värderingar och även dess fördomar. Williams (2006) beskriver att skolans viktigaste uppdrag är att bereda ungdomar på ett liv i en föränderlig värld och att skapa sig en identitet inom den personliga kulturen.

Diskurser som förklaringsmodell

Lorentz (2007) och Muncio (1993) har analyserat statliga skoldokument och som ett teoretiskt verktyg och komplement till den sociokulturella teorin använder jag mig av Muncios (1993) idé om två diskurser som omger institutionen *det svenska utbildningsväsendet*. Muncios (1993) utgår från Foucaults (1971/1993) bestämning av diskurser, som förklaras nedan, för att sedan övergå till beskrivning av hur Muncio (1993) och Dalgren (2012) använder dem.

Diskurs är för Michel Foucault (1971/1993) hela den praktik eller verksamhet som skapar en viss typ av yttranden. Min tolkning är att om begreppet diskurs överförs i förskolans vardag är det hur läraren talar om exempelvis etnisk mångfald. Det är alltså det som sägs som skapar en diskurs. Det kan sedan skapas flera olika diskurser inom förskolan, olika sätt att tala om den och se på dess uppdrag. Diskurs ses som ett sätt för människan att strukturera upp sin värld för att skapa ordning i allt som sägs och tycks. Det är även ett sätt att förhålla sig till vilka termer som är brukbara i förskolan, Foucault (1971/1993) uttrycker:

I ett samhälle som vårt är *utestängnings*procedurer naturligtvis välkända. Den tydligaste och mest bekanta är förbudet. Alla vet att man inte får säga allt, att man inte kan tala om vad som helst när som helst och, slutligen, att inte vem som helst får tala om vad som helst (Foucault, 1971/1993, s.7).

Lorentz (2007) har analyserat hur och på vilket sätt det mångkulturella talet har utformats i politiska och pedagogiska texter. Han menar att diskursen om det mångkulturella under 1970- och 1980-talet både förmedlade en vi-känsla som medborgare i det svenska folkhemmet samt som en svårighet utifrån *vi och dem* eller *svenskar och invandrare* där det främmande betonas i det som inte är *vi*. På så sätt var det vanligt att se på det mångkulturella utifrån ett etnocentriskt perspektiv där man utifrån svenska glasögon betraktade problemet som ett invandrarproblem. Under 1990-talet fann Lorentz (2007) att forskare började se problemet ur ett mångkulturellt

perspektiv där invandrarproblem istället sågs som samhällsproblem. Rapporterna om mångkultur var annorlunda än tidigare och med Pirjo Lahdenperäs avhandling *Invandrabakgrund eller skolsvårigheter* 1997, kom begreppen mångkulturella elever och interkulturell pedagogik.

Även Ingegerd Muncio (1993) har analyserat statliga skoldokument och ställer sig frågan hur den svenska skolpolitiken kan förstås i förhållande till invandrare och minoriteter. Hon lägger fram att den kan vara ett uttryck för två konkurrerande diskurser som båda är djupt förankrade i det svenska språket och tänkandet. Muncio väljer Foucaults (1971/1993) definition av diskurs där var diskurs hör hemma i en viss verksamhet och gäller system av yttranden som bestäms av regler för vad som är sanning, vad som får sägas och av vem det får yttras. Han skriver att "Diskurserna måste behandlas som åtskilda praktiker vilka korsas och ibland närmar sig varandra men lika ofta är ovetande om eller utesluter varandra" (Foucault, 1993, s. 37). Han menar även "att det är mycket vanligt med ett slags nivåskillnad mellan diskurserna i ett samhälle" (Foucault, 1971/1993, s. 16). Utifrån detta ställer Muncio (1993) sig frågan om det går att finna spår av en diskurs i en annan samt om två diskurser kan konkurrera med varandra om vilken som ska vara den ledande diskursen i vårt skolväsende.

De två diskurserna är:

1. *Den nationella självförståelsens diskurs* som grundar sig på att skilja oss från andra, vilket ger begränsningar av rättigheter. Muncio (1993) beskriver diskursen som att "svenskhet" uppfattas som det normala med en klar gräns mellan *vi och dem* där invandrare och minoriteter betraktas och bemöts som annorlunda och exkluderas på olika sätt. Detta kan enligt Dalgren (2012) förstås som det monokulturella och etnocentriska perspektivets diskurs där *icke svenskhet* ses som negativt och hotfullt.
2. *Det demokratiska credots diskurs* som grundar sig på ett antagande om *allas lika* rättigheter. Muncio (1993) skildrar diskursen som en inkludering av de som benämns som invandrare och minoriteter. Diskursen kan enligt Dalgren (2012) på så sätt förstås som det interkulturella perspektivets diskurs. Muncio (1993) hänvisar till riksdagsbeslutet från 1975 där riktlinjer togs fram för invandrar- och minoritetspolitiken med jämlikhet, valfrihet och samverkan som mål. Med riktlinjerna erbjöds alla invandrare och minoriteter jämlika levnadsvillkor samt lika rätt till kultur och eget språk som majoritetsbefolkningen (Muncio, 1993).

Muncio (1993) menar att dessa två diskurser även präglar lärares didaktiska val och verksamhet. Vidare anser hon att den nationella självförståelsens diskurs med en snäv normalitet länge varit den förgivettagna och dominerade diskursen inom skolväsendet. Hon beskriver även hur det demokratiska credots diskurs med en mer breddad normalitet har etablerat allt större utrymme speciellt på offentlig nivå, samtidigt som den har haft svårare att slå igenom på inofficiell och praktisk nivå. Dalgren (2012) tolkar Muncio nästan tjugo år senare och anser att den nationella självförståelsens diskurs är en monokulturell diskurs och det demokratiska credots diskurs är en interkulturell diskurs. Dalgren (2012) håller med Muncio (1993) om att den nationella självförståelsens diskurs länge varit den dominerande och vill även påstå att "den

interkulturella diskursen är en motdiskurs som på senare tid har fått allt större utrymme” (Dalgren, 2012, s. 157).

1.6. Tidigare forskning

I tidigare forskning presenteras svensk forskning som är relevant för studien då den är genomförd i den svenska förskolans och skolans kontext. Detta med bakgrund av Lunneblads (2013) mening att det medför en risk att använda forskning från andra länders mångkulturella kontexter då de vanligtvis inte går att överföra på förhållanden i det svenska samhället. Först redovisas skolverkets forsknings-sammanställning som följs av relevanta studier inom problemområdet för att avslutas med en sammanfattning.

Här redovisar jag för Skolverkets sammanställning av svensk forskning efter 1995 i skriften ”*Barndomens förändrade villkor. Förutsättningar för barns lärande i en ny tid*” (Skolverket, 2010a). I kapitlet *Barndom och lärande i ett mångkulturellt samhälle* beskrivs hur förändringar i vårt samhälle gett barndomen en förändrad karaktär. I slutet av 1990-talet deklarerades officiellt att Sverige är ett mångkulturellt samhälle med mångfald som norm och invandring som en naturligt och varaktig del i samhället. Den växande mångfalden framställs som en stor utmaning för skolan med nya krav och förväntningar, vilket har placerat skolan i mångfaldsdebattens centrum (Skolverket, 2010a).

Skolverket (2010a) refererar till Eklund som menar att det tyvärr inte funnits intresse inom svensk forskning och allmän debatt för hur mångkulturalitet påverkar elevers socialisations- och lärandeprocesser oberoende av kulturell bakgrund. Istället för att lyfta fram ett ömsesidigt, interkulturellt lärande emellan elever av olika bakgrund, speciellt i de yngre skolåren, har svensk forskning fokuserat på invandrarelevernas problem och brister. Det gäller även den interkulturella undervisningen som oftast betraktats vara undervisning *om* och *för* invandrarelever, vilket bekräftas i forskningsöversikten *Likvärdighet i en skola för alla* (Skolverket, 2003). Där framgår det tydligt att forskningen främst koncentrerat sig på brister beträffande klass, kön eller språk som exempelvis tvåspråkighet, vilket bidragit till att befästa olikheter och avvikelser (Skolverket, 2010a).

Fortsättningsvis beskriver Skolverket (2010a) att forskarnas fokus stegvis har flyttats från ett bristperspektiv till att riktats mot majoritetsnormen där begrepp som mångfald och mångkulturell har fått en vidare betydelse än bara som etnisk mångfald. Denna sortens forskning ifrågasätter att förskolan och skolan upprepar majoritetssamhällets normer och värden, däribland skolpersonalens ofta nervärderande kategoriseringar av somliga elever. På så vis ifrågasätts även förskolans och skolans roll som kulturella mötesplatser (Skolverket, 2010a). Persson (2008) hävdar att förskolan och skolan fortfarande är en normaliseringspraktik som skapar *vi* och *dom*, med fokus på att fostra och förändra *dom* andra. Med detta menar han att lärarna tycks ha svårigheter med att hantera olikheter och olikartade kulturformer. Lärarens förmåga till balans mellan mångfald, värdegrund och det svenska verkar ofta leda till en monokulturell fostran där det svenska är normen. De goda föresatser som lagstiftning och politiska dokument avser är alltså problematiska att praktiskt genomföra (Persson, 2008).

I Lunneblads (2006) avhandling *Förskolan och mångfalden: En etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område* följer han under 18 månader det dagliga arbetet på en förskola. Lunneblad (2006) studerar hur förskolans verksamhet planeras, organiseras och genomförs. Studien fokuserar på ”hur pedagogerna diskuterar kring ett mångkulturellt arbetssätt, hur de förhåller sig till den kulturella mångfalden i barngruppen, samt vilka möjligheter barnen ges att förstå sig själva och det mångkulturella samhället” (Lunneblad, 2006, s. 9). Studiens resultat visar på att det i de två studerade arbetslagen på förskolan ”finns en osäkerhet om vad ett mångkulturellt arbetssätt är och hur det skall genomföras” (Lunneblad, 2006, s. 118-119). Denna osäkerhet gör att arbetslagens diskussioner fokuserar på hur målsättnings- och utvärderingsdokumentens text ska formuleras i relation till olika styrdokument, vilket bidrar till att den innehållsliga diskussionen kommer i skymundan. I dokumenten är det genom förskolans grundläggande aktiviteter med sånger och ramsor som den kulturella mångfalden ska inkluderas, och komma in naturligt i verksamheten. Lunneblad (2006) tolkar detta som en resurs för pedagogerna att hantera sin osäkerhet kring hur målsättningen ska uppnås. Mångkulturellt arbetssätt uttalas vara kopplat till etnisk identitet varav invandrabarnen och invandrarfamiljen görs till det annorlunda. Pedagogerna exkluderar på så sätt det mångkulturella arbetet att gälla alla barn, samt till att vara ett arbete som ligger utanför den vanliga verksamheten. Detta bidrar till ett kompensatoriskt förhållningssätt med syfte att stärka invandrabarnens identitet. Resultatet visar även att mångfalden osynliggörs då pedagogerna undviker att samtala om barnens olikheter och istället framhåller det gemensamma, vilket förstärker *vi* och *de andra*. I sin utvärdering talar studiens pedagoger om svårigheter med att genomföra arbetet med den kulturella mångfalden som brist på tid och att alla barn ska uppmärksammas lika. Detta menar Lunneblad (2006) pekar på en paradox då pedagogerna uttrycker att det inte finns tid att genomföra arbetet med den kulturella mångfalden, samtidigt som de uttrycker en osäkerhet för vad det är som det inte finns tid för.

Lunneblads (2006) studie visar avslutningsvis på hur arbetet med att lyfta fram den kulturella mångfalden utvecklas i ett av arbetslagen. Mångfaldsarbetet blev ett sätt att hantera ett dilemma i barngruppen då det förekom kommentarer bland barnen som att man inte var lika bra om man inte talade riktig svenska. Här fann pedagogerna ett inkluderande arbetssätt att arbeta mångkulturellt med alla barnens hemkulturer vilket gav barnen nya identifikationsmöjligheter. Lunneblad (2006) menar att det mer allmänna och vardagliga ska lyftas fram i stället och att se mer till det enskilda barnet. Han finner att när ett barn leker med sina kompisar på förskolan är det kanske viktigare att han hejar på ett fotbollslag än att hans pappa är från ett annat land. Detta menar han handlar om barnets identitet som inte kan reduceras till att bara vara en fråga om etnicitet. Allt pedagogiskt arbete borde utgå från varje barns behov av stöd och uppmuntran, vilket aldrig kan göras om ett barn bara ses som att representera en viss kultur (Lunneblad, 2006).

Skans (2011) förde anteckningar och videofilmade en förskolas verksamhet med pedagoger och barn i tre till fyra års ålder, varav de flesta barnen var flerspråkiga. Dessutom intervjuades två rektorer och flerspråkig personal. Intervjuerna behandlade förskolans arbete samt inställningar till förskolans metoder och aktiviteter. Studiens syfte var att ”undersöka och analysera en flerspråkig förskolas didaktik, för att bidra

med kunskap om de didaktiska frågorna i förhållande till uppdraget att arbeta interkulturellt” (Skans, 2011, s. 13). Fokus för studien är de didaktiska frågorna om *vad* och *hur*. Studien undersöker både hur pedagoger vill arbeta och hur de faktiskt genomför sitt arbete på en flerspråkig förskola. Skans (2011) menar att en stor utmaning i dagens förskola är just diskussionen om och utvecklingen av *vem* som ska lära *vad* och *hur*. Han anser att ett interkulturellt perspektiv är intressant för att kunna arbeta med heterogeniteten¹ i barngrupperna kopplat till de ökade pedagogiska kraven (Skans, 2011). Skans problemformulering är:

Samhället förändras, barngrupperna förändras, personalgrupperna förändras, frågan är om förskolans innehåll och arbetssätt även förändras? Anpassas förskolornas praktik till den aktuella barngruppen? I ett ständigt föränderligt samhälle är det problematiskt att morgondagens medborgare ska utbildas i dagens utbildningsinstitutioner av dem som utbildats i gårdagens samhälle.
(Skans, 2011, s. 11)

I studien beskriver Skans (2011) hur pedagogerna arbetar med de flerspråkiga barnen. De använder sig av svenska och barnens olika modersmål samt teckenstöd i sin kommunikation med barnen. Resultatet visar att pedagoger anser att språkutveckling är det viktigaste innehållet i förskolans aktiviteter, vilket blir svaret på den didaktiska vad-frågan. Han visar i studien att det stämmer bra överens mellan hur pedagogerna säger att de vill arbeta och hur de verkligen arbetar. Att medvetet skifta mellan teckenstöd, svenska och de övriga modersmål som barnen har är en strategi som pedagogerna använder sig av och som utvecklar alla barnens språk. Resultatet visade på så vis att alla barnens språk och uttrycks sätt framhölls som viktiga. Därmed menar Skans (2011) att studien visar att flerspråkiga pedagoger är en förutsättning för att barnens modersmål ska kunna användas konsekvent och ändamålsenligt samt för att komplettera det svenska språket i förskolans dagliga pedagogiska arbete. Pedagogerna i studien visar sin språkkompetens genom en positiv syn på flerspråkighet som ger stöd till alla barnens språk. Med välplanerade språkliga aktiviteter inkluderar pedagogerna alla barn, även barn med funktionshinder. Dock menar Skans (2011) att språkarbetet är vuxenstyrt där barnens egna initiativ inte togs tillvara, vilket gav små språkliga utmaningar. Språkarbetet var mestadels koncentrerat till speciella lärsituationer med mindre tillvaratagande av språkutveckling i vardagssituationer. Slutligen framhåller Skans (2011) vikten av att didaktiska diskussioner förs angående förskolans lärandeuppdrag och hur det kan kopplas till förskolans traditionella synsätt där lärande och omsorg bildar en helhet.

Sara Dalgren (2010) har gjort studien *Konstruktionen av en diversifierad normalitet. – En studie av hur det interkulturella perspektivet kan yttra sig i några förskolepedagogers didaktiska överväganden och praktik*. Studien syftar till att beskriva och analysera hur det kan se ut i förskolepedagogers praktik när pedagogerna väljer att ha ett interkulturellt perspektiv som grund för sina didaktiska överväganden. I studien har Dalgren (2010) genom deltagande observationer samt gruppintervjuer och samtal av fyra förskolepedagoger studerat verksamheten på en mångkulturell förskola. Dalgren (2010) använder sig av begreppet *diversifierad normalitet* hämtat från Leóns (2001)

¹ För att förtydliga betyder heterogen oenhetlig, alltså en grupp där individer skiljer sig mycket åt (Nationalencyklopedin, 2014).

diskussion om den språkliga uppdelningen *svenskar och invandrare*. Där ses svenskheten som det normala och allt annat ses som avvikelser och brister. Med en *diversifierad normalitet* menas att mötet emellan elev och lärare bör bestå av ett förhållningssätt där den vuxna bejakar barnens olika erfarenheter, bakgrunder och språk, alltså en breddad syn på normalitet (Dalgren, 2010). Som analysverktyg använder sig Dalgren (2010) av Municios (1993) två olika konkurrerande diskurser (sätt att tala om en verksamhet) som hon menar att skolpolitiken är omgärdad utav. Den nationella självförståelsens diskurs med ett skiljande av *oss* från *andra* samt det demokratiska credots diskurs med ett antagande om *allas lika rättigheter* (Municio, 1993).

Utifrån sitt resultat menar Dalgren (2010) att det inte går att dra några generella slutsatser angående lärare i allmänhet. Däremot kan hon konstatera hur det interkulturella perspektivet kan yttra sig i några förskolpedagogers didaktiska överväganden och praktik. Dalgren (2010) menar att resultatet pekar på att pedagoger i studien låter den interkulturella diskursen yttra sig genom att lyssna på barnens erfarenheter och bygga vidare med dem som grund, vilket de gör genom att erkänna, bekräfta, respektera och uppmuntra barnens flerspråkighet och ursprung. Genom detta handlande låter pedagogerna barnen få känna stolthet över sin kulturella bakgrund. Dalgren (2010) tolkar det som att göra det annorlunda normalt och som León (2001) uttrycker är att konstruera en *diversifierad normalitet*. Dalgren (2010) menar att de sociala processer som konstruerar en diversifierad normalitet innebär är att lyfta upp generella olikheter samt låta barnen vara och göra olika. Genom detta kan läraren komma ifrån att likheter och olikheter bara handlar om *det svenska* och *det icke-svenska*, vilket ger barnen större möjlighet att också uppmärksamma och se etnisk mångfald som en tillgång (Dalgren, 2010).

I sin forskning om interkulturellt ledarskap har Lahdenperä (2008) intervjuat förskolechefer och rektorer samt urskilt viktiga områden för att en chef ska kunna utveckla sitt interkulturella ledarskap. Hon beskriver att skolledaren i mångkulturella verksamheter bör vara beredd på att ompröva sina värderingar, ståndpunkter, förutfattade meningar och pröva nya lösningar då en verksamhet med utökad mångfald blir mer komplex, oförutsägbar och svårare att kontrollera. En av dessa grundläggande ledarkompetenser är *interkulturell kommunikativ kompetens* som hon beskriver som att ”Lyssna in den kultur man ska möta och ha ett öppet sinne utan fördomar och förutfattade meningar samt kunna informera om den svenska verksamheten så att det blir begripligt för alla oavsett bakgrund” (Lahdenperä, 2008, s. 56). Vidare framhåller hon att ledarkompetensen även innebär ett öppet förhållningssätt till det annorlunda, kunna interagera, skaffa sig kunskap om andra kulturer och ställa dem i relation till den egna kulturen. Självkännedom hjälper skolledaren att på ett bättre sätt möta *annorlundahet* utan reservation och fördomar. Hon ställer sig frågorna vilka synsätt som måste förändras för att tillvarata olikheterna och hur det ska göras, hur verksamheten ska anpassas utifrån aktuell barngrupp samt vilka pedagogiska utmaningar som en multietnisk och olikartad elevsammansättning för med sig. Här menar Lahdenperä (2008) att en avgörande handling är att börja arbeta med en kulturförändring från monokulturellt till interkulturellt förhållningssätt. I ett sådant förändringsarbete menar hon att olika typer av motstånd kan uppstå eftersom både gamla uppfattningar, förhållningssätt samt personalens yrkeskunnande blir ifrågasatta. På så sätt anser hon att ledarens kunskaper om motstånd och hur man behandlar det är en viktig del av

förändringsarbetet. Dessutom menar hon att en utvidgad medvetenhet och kunskap om mångfald inte nödvändigtvis behöver leda till att verksamheten förändras. Detta tror hon beror på att en praktik är svår att förändra beroende på bland annat rutiner, regler, tankesätt och den monokulturella ideologi som ofta kommunala skolan och förskolan är uppbyggd på. Lahdenperä (2008) anser även att skolledaren behöver rekrytera lärare strategiskt och anställa människor som är öppna för nya tankar, idéer och synsätt, oberoende av var de kommer ifrån.

Sammanfattning

Förändringar i vårt samhälle till ett mångkulturellt land med mångfald och invandring som en naturligt och varaktigt del i samhället har gett barndomen en förändrad karaktär. Den svenska forskning som har behandlats här visar att den växande mångfalden framställs som en stor utmaning för skolan med nya krav och förväntningar (Skolverket, 2010a). Lärarens förmåga att få balans mellan mångfald, värdegrund och det svenska verkar ofta leda till en monokulturell fostran där det svenska är normen. Detta påvisar att svensk lagstiftning och politiska dokument har goda avsikter men är svåra att genomföra i praktiken (Persson, 2008). Här har skolledaren en viktig roll att leda lärare i ett förändringsarbete från monokulturellt till interkulturellt förhållningssätt (Lahdenperä, 2008). Forskningen åskådliggör även att det finns en osäkerhet om vad ett mångkulturellt arbetssätt är och hur det ska genomföras (Lunneblad, 2006). Mångkulturellt arbetssätt kopplas ofta till etnisk identitet som gör invandrabarnen och dess familj till det annorlunda. Pedagogerna exkluderar då det mångkulturella arbetet att gälla alla barn och ligger på så sätt utanför den vanliga verksamheten. Detta bidrar till ett kompensatoriskt förhållningssätt med syfte att stärka invandrabarnens identitet (Lunneblad, 2006). I forskningen visar det sig att pedagoger tycker språkutveckling är det viktigaste innehållet i förskolans aktiviteter. Flerspråkiga pedagoger är då en förutsättning för att barnens modersmål ska kunna användas konsekvent och ändamålsenligt för att komplettera det svenska språket i förskolans dagliga pedagogiska arbete (Skans 2011). Forskningen pekar även på att när pedagogen lyfter upp generella olikheter och låter barn vara och göra olika så konstrueras en diversifierad normalitet. Genom detta kan läraren komma ifrån att likheter och olikheter bara handlar om *det svenska* och *det icke-svenska*, vilket ger barnen större möjlighet att också uppmärksamma och se etnisk mångfald som en tillgång (Dalgren, 2010).

I detta kapitel har det klarlagts vilka teorier, begrepp och forskning som är relevant och relaterar till syftet med studien. I nästa kapitel kommer bland annat studiens val av metoder för att besvara dess syfte presenteras.

2. Metod

Metod beskriver Rienecker och Stray Jörgensen (2008) som ett redskap att systematiskt samla in och bearbeta empiriskt material för att ta reda på svaret på en problemställning. Stukát (2011) menar att det är denna problemställning som ska bestämma val av metod eller metoder. I metoddelen presenteras och motiveras studiens val av metoder samt urval gjorda för att besvara studiens syfte. Här redogörs även för studiens genomförande, analysarbete, trovärdighet samt etiska aspekter.

2.1. Metodval

Syftet med studien är att analysera, beskriva och förstå skollednings och lärares uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan, samt deras betydelse för förskolans verksamhet. Utifrån detta syfte valdes att göra en kvalitativ studie med intervjuer. Begreppen förklaras och tydliggörs här nedan.

Kvantitativ och kvalitativ forskning

Pedagogiska studier delas ofta upp i kvantitativ och kvalitativ forskning (Stukát, 2011). ”Kvalitet är den väsentliga karaktären eller egenskapen hos någonting och kvantitet är mängden av denna karaktär eller egenskap” (Starrin & Svensson, 1994, s. 21). I kvantitativa studier studeras det generella och mätbara (Patel & Davidson, 2003) som forskaren vill förklara och dra säkra slutsatser av med hjälp av statistiska analysmetoder (Stukát, 2011). I kvalitativa studier är huvudsyftet istället att tolka och förstå den information som samlas in. En kvalitativ studie stämmer in då jag vill beskriva, levandegöra och gå på djupet med förskolans mångkulturella arbete. Precis som en forskare i den kvalitativa metoden befinner jag mig i den studerade miljön med ambition att fånga skolledning och lärares uppfattningar kring mångkultur och om det finns några underliggande processer (Starrin & Svensson, 1994). På så sätt kan det mänskligt unika skildras och försöka förstås vilket kan bidra till en bättre förståelse av samhällslivet inom problemområdet (Stukát, 2011).

Intervju

Intervju ser Stukát (2011) som en av de mest betydelsefulla och oftast förekommande metoderna inom utbildningsvetenskap. I forskning ska intervjufrågornas betydelse kunna motiveras och dess tolkningar ska visa sig vara trovärdiga och välgrundade. I strukturerade intervjuer är frågorna oftast slutna och förutbestämda med några få svarsalternativ. Fördelen med denna metod är att på kort tid kunna intervjua ett flertal människor, för att bearbeta och redogöra för resultatet med, exempelvis statistiska tabeller. Genom de likvärdiga intervjufrågorna kan andra göra om dem och jämföra sitt resultat. I mer ostrukturerade intervjuer, med öppnare frågor, bestämmer frågeställaren sig för ett ämne med ett antal huvudfrågor. Dessa följs upp med individualiserade frågor för ett mer utvecklande svar. Denna metod är enligt Stukát (2011) mer tidskrävande och beroende av intervjuarens förmåga att intervjua. Fördelen är dock att en djupare och utförligare information skapas genom samspelet i intervjun. I studien valde jag att göra intervjuer av skolchef och förskolechef med ostrukturerade frågor där jag bestämde mig för ämnesområde med några huvudfrågor. Några frågor var riktade speciellt till en

skolchef och förskolechef som följdes upp med individualiserade frågor för ett mer analyserande svar. Detta för att få en inblick i skolledningens uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan samt om deras och lärarens betydelse för förskolans verksamhet. Inför intervjuerna lästes kommunala styrdokument (Skolnämndens Verksamhetsplan 2013-2015, s. 6) för att få underlag till passande intervjufrågor. För att de intervjuade personerna, informanterna, skulle känna sig trygga att svara på frågorna valdes en känd plats i en ostörd miljö (Stukát, 2011).

Stimulated recall beskriver Haglund (2003) som en användbar metod när man är intresserad av en lärares funderingar angående sitt arbete. Med hjälp av video- eller ljudinspelning dokumenteras exempelvis en lärares verksamhet, varav det inspelade stycket kort därefter spelas upp för läraren, som får kommentera materialet. Fördelen med metoden är att när läraren får se och höra sig själv i aktion, stimuleras och påminns hon eller han om sina tankar under den dokumenterade episoden (Haglund, 2003). Av den anledningen valdes stimulated recall i studien som en kompletterande intervjumetod.

Observation

Observation kommer från latin och betyder att iakttä eller att undersöka (Bjørndal, 2005). I den här studien valdes att använda observationer av lärare i förskolans verksamhet, vilka registrerades med videofilmning. Detta som ett underlag till studiens intervjuer utefter stimulated recall metoden. Observationerna gjordes enbart för att vara ett underlag för samtal i intervjuerna och inte för att analysera lärarens agerande, vilket gör att videofilmerna inte tas upp i den här rapporten.

Verktyg för registrering av empiriskt material

Varje sekund tar vi genom våra sinnen emot en enorm mängd intryck (Bjørndal, 2005). Dessa filtreras och endast en bråkdel av alla intryck registreras i vårt medvetande. Om man vill ha kvar vad som sägs och sker kan intervju och observation med video- eller ljudinspelning användas. Ögonblicket blir *konservat* istället för att gå förlorat och vi behöver inte förlita oss på vårt begränsade minne (Bjørndal, 2005). Metoderna är som, Stukát (2011) och (Bjørndal, 2005) anser, fördelaktiga då det är möjligt att gå tillbaks flera gånger och upptäcka nya intressanta synvinklar som annars skulle missas. Bjørndal (2005) beskriver fördelar och nackdelar med video- eller ljudinspelning. Han menar att ljudinspelning är ett utmärkt hjälpmedel om det är monologen eller dialogen som ska studeras. Fördelen med videokameran är att den registrerar både verbala och icke verbala signaler och dess samspel, vilket efteråt gör det enklare att förstå och undersöka komplex kommunikation. Han påpekar att språkliga utsagor kan ha flera betydelser och att exempelvis ett ironiskt uttryck kan betyda det motsatta. Detta kan man komma förbi genom att videofilma istället, då levande bilder med ljud ger ett bättre helhetsintryck (Bjørndal, 2005). Förskolans vardag är mångfasetterad med många händelser och samspel som pågår samtidigt. Vid observation av förskolans verksamhet är det därför svårt att fånga allt som sker med anteckningar. Av ovanstående resonemang valdes det att registrera intervjuer och observationer med diktafon och videokamera i den här studien. Då jag själv är van att videofilma och använda diktafon kändes det som bra verktyg att registrera med.

Transkribera betyder att överföra något från ett teckensystem till ett annat, oftast genom att skriva ner språkliga uttalanden och återge vad som sägs och görs i text. En nackdel med transkribering är att det tar mycket tid och arbete i anspråk. Bjørndal (2005) menar att det inte är helt oproblematiskt att återge en situation genom transkribering, vilket gör det viktigt att bestämma sig för hur detaljerad den ska vara utifrån vad det är man söker. Fortsättningsvis beskriver han att det är god hjälp att inom parantes skriva ner vilket handlande som förekommer, exempelvis (paus), (skratt) eller (nickar med huvudet) för att få en helhetsbild av både verbal och icke-verbal kommunikation. I studien valdes att transkribera intervjuerna i sin helhet.

2.2. Pilotstudie

Pilotstudie används när en teknik behöver prövas och görs i liten skala på en grupp som liknar den egentliga undersökningsgruppen (Patel & Davidsson, 2003). Med bakgrund av detta utfördes en pilotstudie med intervjuer av två förskollärare i det egna arbetslaget på förskolan. Detta för att träna upp intervjuteknik samt få en inledande förståelse för lärares tankar kring ämnet. Intervjuerna var femton respektive arton minuter långa, utfördes på förskolan och spelades in med diktafon. Intervjuerna utgick ifrån några strukturerade frågor som fråga om utbildning, yrkeserfarenhet, bemötande av barn från olika etniska kulturer samt hur etnisk mångfald påverkar lärarens personliga arbete i förskolan. Dessa frågor följdes upp med utvecklande frågor utifrån samtalen som skapades i intervjun och blev därför olika i sin utformning. Intervjuerna lyssnades igenom och transkriberades samt utgjorde en grund för att komma vidare i studiens tankeprocess om mångkulturell problematik i förskolans verksamhet. Pilotstudien gav mig möjlighet att träna upp intervjuteknik och pröva vilka frågor som är passande att ställa i kommande intervjuer. Pilotstudiens intervjuer kommer även användas i huvudstudien då de tillför ett rikare material att analysera och finna kvalitativt olika sätt att se på förskolans mångkulturella arbete. Lärarna i pilotstudien tillfrågades muntligt om det gick bra att använda deras utsagor i huvudstudien, vilket de samtyckte till. Vidare informerades de muntligt om studiens syfte, deras rättigheter samt publikation.

2.3. Urval

Här presenteras de val av undersökningsgrupp som gjordes för att få ett så representativt urval som möjligt i studien. I en kvalitativ studie eftersträvas att få en stor variation av uppfattningar, då det intressanta är vilka kvalitativt olika kategorier av uppfattningar som förekommer (Stukát, 2011). Urvalen utgick från syftet och baserades på de kriterier, som Fangen (2005) presenterar: val av plats, personer, skeenden samt disponibel tidsperiod.

Val av plats att studera

Beslutet föll på att studera den förskola som jag själv arbetar på och som ligger i ett etniskt mångkulturellt område. Förskolans upptagningsområde har till största delen familjer boende i hyreshus, men även ett minde antal boende i radhus och villaområde. Förskolan har fem avdelningar med 76 barn varav ca 92 procent av barnen är av annan etnisk härkomst. Sju barn har två föräldrar som har svenska som modersmål, åtta barn har en förälder med svenska som modersmål och en förälder med arabiska eller spanska

som modersmål, resterande barn har båda föräldrar med annat modersmål än svenska. Totalt finns 15 olika språk representerade på förskolan. Utav förskolans femton lärare har alla utom en svenska som modersmål. I inledande skede av studiens planering kontaktades områdets förskolechef där studiens syfte presenterades. Förskolechefen var positiv till studien då den kan lyfta upp ett viktigt utvecklingsområde.

Val av personer att studera

En förskoleavdelning med tre lärare utsågs att studeras. De berörda lärarna kontaktades personligen där jag presenterade och informerade om studiens syfte. Detta för att bygga upp ett förtroende med lärarna så de skulle känna sig trygga att bli filmade och delge sina uppfattningar (Fangen, 2005). Lärarna fick även ett skriftligt informationsbrev (bilaga 1) med studiens genomförande, etiska aspekter samt publicering. Två lärare tackade ja och en lärare tackade nej till att delta i studien. Pilotstudiens intervjuer inkluderades även i huvudstudien. Studiens informanter är förskollärare med arbetserfarenhet mellan tretton och tjugofem år. För enkelhetens skull tituleras förskollärarna för lärare i texten. För att få ännu en dimension i studien togs via mail kontakt med kommunens skolchef och vald förskolas förskolechef, vilka båda tackade ja till att delta i studien. I mailet bifogades ett informationsbrev (bilaga 2) om studiens syfte, deras rättigheter samt publicering.

Val av situationer att studera

Valet föll på att under en förmiddag filma de olika situationer som naturligt förekommer i en lärares vardag. Detta endast för att samla in material att utgå ifrån vid intervjuer med lärarna. Skeendena kommer, som jag tidigare påpekat, inte analyseras och vara med i denna rapport. Det är det som skolchef, förskolechef och lärare säger om mångkultur i förskolan som är studiens intresseområde.

Val gjorda utifrån disponibel tid

Antal informanter valdes utifrån tidsaspekten för att få ett överskådligt forskningsmaterial med möjlighet att upptäcka mönster som både förenar och skiljer sig åt (Fangen, 2005).

2.4. Genomförande

”Forskaren arbetar med att producera teorier som ska ge en så riktig kunskap om verkligheten som möjligt” (Patel & Davidson, 2003, s. 23). Den information forskaren får från studerad verklighet utgör på så sätt underlaget för forskarens teoribygge. Hur teori och praktik relateras till varandra är ett centralt problem i allt vetenskapligt arbete (Patel & Davidson, 2003). Under forskningsprocessen har mitt arbete utgått från att relatera pedagogiska teorier och förskolans praktik till varandra, vilket antas förstärka forskningens objektivitet (saklighet). Nedan beskrivs hur planerad studie har genomförts i förskolans praktik. I nästa avsnitt förklaras hur analysarbetet har utförts.

1. Huvudstudien startades upp med att jag under en förmiddag filmade sekvenser ur förskolans praktik på vald avdelning. Det blev de situationer som föll sig naturligt,

som matsituation, föräldrakontakt, samling, bygglek, iPad-spelande barn, reflektion över skogsbesök, billek, lek med deg, samt experiment utomhus. Fokus under filmningen låg på lärarens agerande, vilket innebar att kameran hela tiden var riktad mot och följde lärarens aktiviteter i samspel med barn och föräldrar. Jag valde att filma med en liten digitalkamera som barnen är vana vid för att störa så lite som möjligt. Lärare och barn känner mig då jag arbetar på en annan avdelning på förskolan. I början när jag kom in för att observera undrade barnen vad jag gjorde hos dem och varför jag inte var på min avdelning. Barnen är vana vid att vi träffas utomhus, samt inomhus morgon och eftermiddag då förskolans avdelningar slås samman, men inte så ofta inne på varandras avdelningar. Jag talade med barnen om att jag ville vara med och se vad de gör och filma lite med min kamera. Ett barn var speciellt intresserad och sa: ”du har vart min storebrors fröken”. Efter en händelse frågade jag läraren direkt om hennes tankar om situationen. Filmmaterialet blev ungefär 30 minuter i oredigerat skick. De filmade videosekvenserna tittades igenom flera gånger för att finna situationer att visa för lärarna att reflektera över tillsammans med mig. Videosekvenserna redigerades i dataprogrammet Movie Maker och lades samman till en enhetlig kortfilm på cirka femton minuter för var lärare. Detta för att slippa avbrott och byta videosekvens i de kompletterande intervjuerna, så kallade stimulated recall.

2. Efter videoobservationen togs via mail kontakt med skolchef och en förskolechef för att få ännu en dimension i studien. I mailet bifogades ett informationsbrev om studiens syfte, deras rättigheter samt publicering. Skolchefen svarade på mailet och en tid bestämdes att åka till Stadshuset för intervju. Förskolechefen talade jag även personligen med då hon besökte förskolan och en tid avtalades.
3. Inför intervjuerna med skolchef och förskolechef läste jag *Kommunens verksamhetsplan 2013-2015* och fann en användbar mening att ställa en fråga om dess betydelse “Ett interkulturellt förhållningssätt gynnar en allsidig utveckling och innebär att personalen aktivt bejakar och stödjer barnets flerspråkighet och mångkulturella utveckling” (Skolnämndens verksamhetsplan, 2013-2015, s.6).
4. Förskolechefen träffade jag på förskolan där vi satt i ett enskilt rum för intervju som varade i 28 minuter. Kommunens skolchef träffade jag på hennes kontor för intervju, som varade i 18 minuter. Intervjuerna registrerades med diktafon. Några frågor var förutbestämda som fråga om utbildning, yrkeserfarenhet och vad ett interkulturellt förhållningssätt är. Några frågor var riktade speciellt till en chef och pedagogisk ledare för förskolans lärare som:
 - Hur definierar du interkulturellt förhållningssätt och vad innebär det för dig i din profession?
 - Är det som står i verksamhetsplanen en vision eller är det något som är förankrat i förskolornas verksamhet?
 - Hur ska lärarna på förskolan praktiskt jobba utefter ett interkulturellt förhållningssätt?
 - Vilka förskolor ska arbeta utefter förhållningssättet?
 - Vad vill du att barnen ska ha med sig för kunskaper från förskolan?
 - Hur ser du på modersmålsundervisning i förskolan?

- Finns det någon tanke med kompetensutveckling för lärarna i ämnet?

Några frågor var mer ostrukturerade då jag följde upp vad förskolechefen och skolchefen berättade, på så vis utvecklades intervjun mer som ett samtal med dialog. Respons gavs vid intervjun av mig, som att nicka och säga ja, vilket förde samtalet vidare och gav en uppmuntran att vidareutveckla berättandet. Diktafonen med de inspelade intervjuerna kopplades till datorn, avlyssnades och transkriberades i sin helhet. Först spelade jag upp ett par meningar i taget som skrevs av för att sedan lyssna igenom allt och kontrollera att det var rätt avskrivet. Detta tog mycket tid i anspråk, vilket även Stukát (2011) påpekar, men det gav en exakt återgivning av samtalen med tonfall, tvekan, allvar och skratt. Inom parantes skrevs det ner vilket handlande som förekom som tänker, tvekar, skratt och olika slags kroppsspråk.

5. I intervjuerna utefter metoden stimulated recall fick lärarna möjlighet att fördjupa sig och komma med kommentarer till filmsekvenserna i dialog med mig som intervjuade. Intervjuerna spelades in med diktafon och utfördes i ett ostört rum på förskolan efter varandra och tog ungefär fyrtiofem minuter vardera. Intervjuerna gjordes enskilt för att frångå risken att lärarna påverkar varandra, vilket Stukát (2011) menar kan leda till en majoritetsuppfattning som ingen i själva verket står för. Först ställdes några strukturerade frågor som var uppgjorda i förväg som:

- Vad har du för utbildning och yrkeserfarenhet?
- Hur bemöter du barn från olika etniska kulturer?
- Hur påverkar etnisk mångfald ditt arbete i förskolan?

Efter de inledande frågorna visades filmen på en laptop och läraren fick möjlighet att kommentera sitt agerande på filmen. Dels kommenterade läraren innehållet medan filmen rullade och dels pausade jag filmen vid lämpligt tillfälle för att ställa en fråga som läraren utvecklade. Lärarens berättelse följdes upp av ostrukturerade följdfrågor som passade i situationen för att be läraren utveckla sina tankar. Genom min respons vid intervjuerna, som att nicka och säga ja, förde jag samtalet vidare. Intervjun transkriberades på samma sätt som tidigare intervjuer.

2.5. Analys

I analysen var det för mig kända företeelser ifrån förskolans praktik, därför fick jag försöka distansera mig för att kunna finna, som Starrin och Svensson (1994) menar, variationer och strukturer av dessa företeelser. För att kunna ifrågasätta invanda mönster och inte tolka in mina erfarenheter har jag försökt ha ett kritiskt förhållningssätt. Det är lätt att ta saker för givet och inte se strukturer när man själv är del av en verksamhet. Med ett öppet sinne var min förhoppning att få syn på en del av förskolans komplexa verksamhet och få en större förståelse för skolledning och lärares uppfattningar utifrån studiens syfte.

En löpande analys valdes då jag tyckte det var bra att efter en intervju eller observation kunna utgå från materialet och finna nya idéer att gå vidare med, vilket Patel och Davidson (2003) menar, berikar studien. De skilda formerna av data genom intervju kompletterar och berikar varandra då olika aktörer i förskolan fått berätta om sina

uppfattningar. Redan efter pilotstudien startade analysprocessen med reflektion över lärarnas uppfattningar i relation till den litteratur som hade behandlats inför studien. När intervjuerna från pilotstudien och huvudstudien hade transkriberats analyserades de var för sig utifrån olika kategorier som valdes med utgångspunkt i syfte och teorier, vilka utgjorde en första grov sortering. Materialet analyserades på så sätt ett flertal gånger och vid varje tillfälle upptäcktes mer som var betydelsefullt, vilket gjorde det komplicerat att välja ut det som kopplades till studiens syfte. Stukát (2011) beskriver att ostrukturerade intervjuer kräver flera läsningar för att bearbeta informationen. Detta för att ha möjlighet att tränga bakom det som sägs vilket gör att resultatet då får en djupare kvalitet (Stukát, 2011). Min utgångspunkt i analysen var att finna olika uppfattningar som skolledning och lärare gav uttryck för, och dela upp dem i teman för att åskådliggöras i resultatdelen.

Första sorteringen

Skolchefen arbetar på uppdrag av kommunens skolnämnd, förskolechefen arbetar på uppdrag av skolchefen och lärarna arbetar sedan direkt i den praktik som jag huvudsakligen studerat. I analysarbetet och utifrån syftet gjordes en första sortering för att skilja ut olika roller som förskolans aktörer har.

- Skolledningsperspektiv
- Lärarperspektiv

Skolledningsperspektivet och lärarperspektivet analyserades var för sig. Jag läste igenom och lyssnade på intervjuerna flera gånger för att finna strukturer utifrån deras uppfattningar som är lika och som skiljer sig åt.

Analys utifrån ett skolledningsperspektiv

I skolledningsperspektivet utgick jag från att besvara syftet, vilket är att analysera, beskriva och förstå skollednings och lärares uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan, samt deras betydelse för förskolans verksamhet. För att ur etisk aspekt inte peka ut enstaka personer har jag valt att analysera skolledningen tillsammans ur ett skolledningsperspektiv. Uppfattningar av betydelse markerades, urskiljdes och reflekterades över och utifrån ett skolledningsperspektiv, samt utifrån studiens syfte hittades dessa teman:

- Skolledningens uppfattningar om bemötande och förhållningssätt
- Skolledningens uppfattningar om språk och kommunikation
- Skolledningens uppfattningar om mångkulturellt arbete i förskolan

Efter att ha analyserat skolledarnas uppfattningar utifrån dessa tre teman skrevs ett porträtt i löpande text med citat för att tydliggöra vissa yttranden.

Analys utifrån ett lärarperspektiv

I lärarperspektivet sökte jag efter vad de intervjuade lärarna uttryckte för speciellt med att arbeta i en mångkulturell förskola. Lärarnas uppfattningar presenteras gemensamt i

resultatdelen utan att särskilja vilken lärare som sagt vad, då jag finner det intressant vilka olika uppfattningar som finns och inte vad en enskild lärare tycker. Ur etisk aspekt kan det på så sätt uteslutas att de som deltar kan identifieras utifrån vem som sagt vad. Efter flera läsningar och utifrån studiens syfte valdes ett övergripande tema:

- Lärarnas uppfattningar om mångkulturellt arbete i förskolans mångfacetterade verksamhet

Utefter detta analyserade jag och letade i materialet efter olika uppfattningar som finns om mångkulturellt arbete i förskolan och grupperade uppfattningarna efter samma teman som skolledningens:

- Lärarnas uppfattningar om bemötande och förhållningssätt
- Lärarnas uppfattningar om språk och kommunikation
- Lärarnas uppfattningar om mångkulturellt arbete

Efter att ha analyserat lärarnas uppfattningar utifrån de olika teman som funnits skrevs ett porträtt i löpande text med citat för att tydliggöra vissa yttranden.

Analys utifrån skollednings- och lärarperspektiv

Skolledningens och lärarens betydelse för förskolans mångkulturella arbete analyserades gemensamt för att kunna ses i ljuset av varandra. Därefter analyserades och tolkades porträtten och sattes i relation till den sociokulturella teorin med de redskap som beskrivs i teoridelen. Begreppen är:

- Artefakter: Språkets betydelse för kommunikation
- Förskolans kultur, miljö och identitetsskapande

Efter ytterligare läsningar av porträtten gjordes slutligen en fördjupad analys utifrån Muncio (1993) två diskurser *Det demokratiska credots diskurs* samt *Den nationella självförståelsens diskurs*. Här sökte jag i skolledning och lärares uppfattningar på vilket sätt de talade om mångkultur i förskolan och på så sätt i vilken diskurs deras språkliga yttranden hörde hemma. Här utgick jag även från funderingen att diskurserna kanske korsar varandra eller att den ena väger tyngre än den andra.

Skolledningsporträttet och lärarporträttet, samt deras analyser presenteras i resultatavsnittet.

2.6. Trovärdighet

Här beskrivs studiens kritiska aspekter, samt hur de är planerade att säkras. Detta utgör studiens trovärdighet och kvalitet med dess styrkor och svagheter, som jag är medveten om. Studiens resultat kan bland annat vara beroende på studiens upplägg och eventuella felkällor. Trovärdigheten eftersträvas igenom hela forskningsprocessen och är beroende av hur väl jag lyckas skaffa underlag för att kunna göra en trovärdig tolkning av de studerades livsvärld.

I en kvalitativ studie läggs stor vikt vid närvaro i de sammanhang som studeras (Starrin & Svensson, 1994). Med min erfarenhet och förtrogenhet över förskolans vardag bildas på så sätt grunden för att säkerställa att jag undersöker det som jag avser att studera, vilket bidrar till att säkerställa studiens giltighet. Under hela processen avser jag att fråga mig själv om det jag ser och hör är relevant för studien samt om det kan besvara mitt syfte. Med empiriskt material från flera olika aktörer i förskolans verksamhet får jag belägg för mina beskrivningar i resultatet. Då jag själv arbetar på förskolan kan det vara svårt att distansera sig från vad som sker i praktiken. Det är då viktigt att försöka inta ett kritiskt förhållningssätt med en medvetenhet om att inte göra några förutfattade tolkningar och ställa mig frågorna ”Vad är det jag hör här och vad innebär det för lärarna i förskolans praktik?”. Med min medvetenhet om att det inte går att efterstäva en fullkomlig sanning om förskolans arbete med mångkultur, har jag för avsikt att säkra vilka den här studien kan sägas gälla för, alltså studiens generaliserbarhet.

Video- och ljudinspelning av verksamhet och intervjuer ger en större tillförlitlighet då jag inte behöver lita till mitt minne och jag kan gå tillbaka till materialet många gånger för att finna nya aspekter (Stukát, 2011). Vid observationer dokumenterade med videokamera finns även en medvetenhet om att de observerade personerna kan agera annorlunda när de vet att de blir filmade. Detta minimeras genom att intervjua lärarna efteråt där de får utveckla sina tankar. Genom att spela in intervjuerna med diktafon kan risken för feltolkningar elimineras då materialet kan kontrolleras, vilket är tänkt att säkra studiens tillförlitlighet (Stukát, 2011). En fundering är om observationer och intervjuer ger en sann bild av praktiken, och som Bjørndal (2005, s. 74) diskuterar, om video- och ljudinspelningar är en pålitlig avbildning av verkligheten. Det kan även vara som Stukát (2011) menar att en felkälla när det gäller människor kan vara att de inte är helt ärliga mot forskaren. Informanterna vill kanske inte erkänna sina brister eller så vill de vara intervjuaren till lags och ge svar på det de tror intervjuaren vill höra. Det kan även vara saker som det är kritiskt och känsligt att prata om och som ger både intervjuaren och informanten en osäkerhet om vad de vågar säga (Stukát, 2011). Detta kan undvikas genom att skapa en förtroendefull situation, samt att betona för lärarna att det inte är frågan om att bedöma deras arbete. Yttre störningar som att bli avbrutna i en intervju kommer minska genom att välja ett rum som ingen använder vid den tidpunkten på dagen samt att sätt upp en skylt på dörren att rummet är upptaget (Stukát, 2011).

2.7. Forskningsetik

Begreppet etik härstammar från grekiskans *ethos* (Nationalencyklopedin, 2013) och står för sedvana, sätt att agera, karaktär och moralisk uppfattning, vilket ofta tidigare kopplades till de stora livsfrågorna om liv och död (Bjørndal, 2005). Dagens etik används mer som ett sätt att inta ett reflekterande förhållningssätt till sin omvärld. I studien har jag därför funderat över vilka värderingar, regler och normer som ska styra mig i studien av min egen praktik (Bjørndal, 2005). I all forskning är det viktigt att värna om den enskilda individens integritet och alla uppgifter som de lämnar måste behandlas konfidentiellt (Patel & Davidson, 2003). Stukát (2011) skildrar forskningens grundläggande individskydd i fyra huvudkrav som är avsedda att hjälpa till under studiens planering och vara ett stöd för egna reflektioner samt bedömningar under studiens gång. De ska även skydda deltagarnas integritet under och efter

forskningsarbetet (Stukát, 2011). Här presenteras de fyra huvudkravens tillämpning under studiens gång.

Informationskravet och *samtyckeskravet* tillgodoseddes genom att de berörda lärarna informerades. Genom ett samtal och ett informationsbrev delgavs lärarna (bilaga 1) studiens syfte, deras rättigheter, användande av diktafon och videokamera samt publicering. Lärarna informerades om att deras deltagande är frivilligt, att de har rätt att avbryta sin medverkan och att det forskningsmaterial de bidragit med då utgår ur studien. Fangen (2005) menar att det kan upplevas av informanter under observation att de blir kritiskt granskade och därför informerades lärarna tydligt om att de inte ska bli bedömda i sitt arbete utan istället se det som en verksamhetsutveckling. Ett annat informationsbrev (bilaga 2) skickades via mail till skolchef och förskolechef med liknande information som till lärarna. Även ett informationsbrev (bilaga 3) lämnades till föräldrarna på förskoleavdelningen, där studiens syfte förklarades och om önskad tillåtelse att få filma barnen. Lärarna valde att själva lämna brevet och ge personlig information. Alla föräldrar godkände och gav sin skriftliga tillåtelse att barnen fick filmas. Ur etisk synvinkel är det viktigt att få föräldrarnas medgivande. Förskolebarn är i en underordnande ställning med små chanser att hävda och uttrycka sin integritet, vilket kan leda till att den vuxne kränker barnet (Johansson, 2003). Därför var det viktigt för mig att visa barnen respekt så att de inte upplevde min närvaro störande. Om barnen visar sitt ogillande måste jag vara lyhörd och gå undan (Johansson, 2003). Fokus i studien kommer vara på lärarnas förhållningssätt och uppfattningar, vilket medför att barnen endast kommer beröras av studien genom att förekomma på videofilmerna.

Vid observationerna var det även viktigt att, som Bjørndal (2005) uttrycker, respektera den enskilda lärarens integritet och vara vaksam om att inte gå över gränsen för deras inre zon. I *Lärares yrkesetik* (Läraryrkesförbundet och Lärarnas riksförbund, 2001) står det att läraren ska respektera både kollegors och andra yrkesgruppers kompetens, skyldigheter och ansvar i skolans vardag. Detta har varit viktigt i mitt beaktande att inte bedöma de observerade lärarnas arbete, utan försöka se på det utan att värdera. I början av observationen var det en frukostsituation där jag kände att lärarna kände sig obekväma, då stängde jag av kameran och föll in i den allmänna samvaron med samtal mellan barn och lärare. För att utesluta att något som kan kännas kränkande kommer med i studiens resultat ska berörda lärare ges förfrågan om de vill ta del av materialet innan rapporten publiceras.

I transkriberingen har jag haft i åtanke att människors sätt att tala inte riktigt överensstämmer med skriftspråket. Det jag uppfattat är att både jag själv som intervjuare och de intervjuade lärarna ofta talar i ofullständiga meningar med outtalad mening, med gester och betoningar av vissa ord. Kvale och Brinkmann (2009) menar att det finns en risk att uppfatta transkriberingen som en direkt översättning av det talade ordet. De vill istället se transkriberingen som en blandning av det muntliga språket, som utvecklas i den levda situationen, och en skriven text, ämnad för en allmän publik. Min tanke har varit att i transkriberingen skriva precis det som den intervjuade läraren säger, men i resultatet skriva om vissa ord så de passar bättre in i en skriven text, exempelvis *dom* skrivs som *de* samt *å* skrivs som *och*. Detta för att talspråk kan ge ett simplare intryck och kännas kränkande för studiens informanter.

I pilotstudien frågade jag endast personligen om samtycke då den mest var tänkt som ett sätt att öva upp intervjuteknik och pröva vilka frågor som passade att ställa i kommande intervjuer. Då det senare blev aktuellt att använda intervjuerna i huvudstudien frågade jag om lov att få använda deras utsagor för att få ett rikare material. Det gick bra och en av kollegorna ville ta del av resultatet vilket hon självklart får.

Konfidentialitetskravet och *nyttjandekravet* tillgodoseddes genom att lärarna informerades om att allt forskningsmaterial de bidrar med är helt konfidentiellt och endast kommer användas för analys utifrån studiens syfte. I studiens rapport kommer deltagande lärare anonymiseras och avidentifieras för att inte riskera att de som deltar kan identifieras genom utslutning. Detta gör anonymisering extra betydelsefull, för att kollegor inte ska kunna förstå vem som sagt vad. Allt material kommer endast användas i vetenskapligt syfte och kommer raderas efter studiens slut. (Stukát, 2011). Lärarna informerades slutligen om att de kan ta del av rapporten, som kommer publiceras i DIVA, det Digitala Vetenskapliga Arkivet.

3. Resultat

Syftet med denna studie är att analysera, beskriva och förstå skolledningens och lärares uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan, samt deras betydelse för förskolans verksamhet. Under de olika rubrikerna presenteras resultatet av intervjuerna kopplat till de teman som användes i analysen, samt en sammanfattning av vad som framkommit.

3.1. Skolledningens uppfattningar

Interkulturellt förhållningssätt

Skolledningen uttrycker att bemötande och förhållningssätt är ”oerhört viktigt” (Skolledare B) i mötet med både barn och föräldrar i förskolan. Lärarnas förhållningssätt ska utgå från läroplanens värdegrund som förmedlar allas lika värde oberoende av bakgrund. Varje barn ska läraren bemöta utifrån ”den lilla individ de är” (Skolledare A). Skolledningen menar att arbetet med mångkultur ska komma in i värdegrundsarbetet och att det inte får förekomma att lärare inte klarar av att arbeta med exempelvis muslimska eller somaliska barn. Vidare uttrycker skolledningen att lärarna ska lära känna varje barn och se vad som kan göras i verksamheten för att stötta barnet. De menar även att barn från andra kulturer behöver mycket samma som alla andra barn, men på ett sätt så de får språket med sig. Skolledningens uppfattning är att alla är jämbördiga men att behovet däremot är olika.

Läraren ska utifrån varje barns både kulturella och överhuvudtaget dess behov möta barnen med respekt och en god värdegrund. Då ingår det att ett barn som har en annan kulturell bakgrund ska respekteras för det, men det får inte bli att man märker ut dom barnen, varken märker ut dom som har svensk bakgrund eller dom som har utländsk bakgrund. Det kan ju bli lite utmärkande på förskolan, till exempel olika maträtter som barnen inte får äta, men man har ju även allergiker som har olika maträtter, så det borde inte vara något problem. (Skolledare A)

Interkulturellt förhållningssätt är skolledningen lite tveksamma till vad det betyder och menar att det står för ”mellan olika kulturer, exempelvis de grupper i samhället som är nyanlända från andra länder och hur den gruppen ska fås in i det övriga, vilket är både naturligt och att det blir lite på sidan om”. Skolledningen menar att det är i förskolans värdegrundsarbete som det mångkulturella och interkulturella ska komma in i verksamheten. De uttrycker att många lärare kanske inte känner igen begreppet interkulturellt förhållningssätt och menar att det finns i läroplanens grundförhållningssätt, vilket de räknar med att alla lärare arbetar utefter.

Det är ett sådant här typiskt populärt ord, det är bra, det är politiskt korrekt. Jag skulle vilja säga att det är ett mål, det ska inte vara en vision. En vision för mig är något man knappast kan nå, utan detta ska vara ett tydligt mål. Sen är det ju helt beroende på vilken förskola man jobbar på hur förankrat det är. Ibland är det så att i politiken då fångar de upp vissa ord och när man då ska definiera det hela så kan man gå tillbaka till läroplanen. (Skolledare A)

Prioriterat innehåll i förskolans verksamhet

Skolledningen uttalar att det är ”oerhört viktigt” (Skolledare B) att läraren får en bra dialog med föräldrarna på förskolan. Grunden till detta anser skolledningen är en ödmjuk och lyhörd lärare som lyssnar in före hon eller han själv börjar prata. Kommunikationen med föräldrar som inte talar så bra svenska uppfattar skolledningen som ytligare och mest bestående av hälsningsfraser, vilket de menar blir viktigt när man inte förstår varandra. Då gäller det för dem själva och läraren att vara tydlig och använda lite ord. Att förenkla språket så det blir barnspråk menar skolledningen är” att förminska föräldrarnas förmåga och kompetens” (Skolledare B).

Föräldrar är väldigt känsliga för att bli ifrågasatta, saker som de kan uppfatta som kritik, ibland kan det ju vara något som är lite känsligt som man måste ta upp. Och att vara tydlig samtidigt som man gör det med ödmjukhet, är också något att träna på, en del samtal är svåra och ibland lyckas man inte även om man försöker ha den ingången, föräldern går liksom i försvar, då har de kanske inte lyssnat riktigt heller till det som förskolan har försökt att ta upp. (Skolledare B)

Läraren får även lära sig att jobba via tolk, vilket inte ska ses så konstlat, utan naturligt och något att träna sig på. Genom dialog med föräldrarna kan läraren få med föräldrarna i vad de tycker är viktigt att det tas hänsyn till om deras barn eller vad det pratas om med barnen i gruppen.

Mångkulturellt arbete i förskolan

Skolledningen anser att förskolans lärare behöver ha förståelse för att alla människor och kulturer är olika, att människor har olika med sig av bakgrund, kultur och skolning samt att de inte är en enhetlig grupp utan varje förälder och barn ska ses som unik. Läraren behöver skapa sig grundläggande kunskap om olika kulturer och ha en förståelse för vikten av modersmålsundervisning samt låta barnen använda sitt modersmål på förskolan. Samtidigt som de svenska traditionerna ska tas tillvara menar skolledningen att det behöver tillföras andra saker också, vilket de inte anser sig se så mycket av i förskolan.

Det kan vara om traditioner, vad barn gör i deras hemländer, helst positiva aktiviteter som lekar, sånger, ramsor eller böcker. Läraren kan på så sätt få föräldrarna att känna sig betydelsefulla i ett annat sammanhang i den mån de orkar, kan och vill. Föräldrarna kan läsa in en saga på hemspråket eller vara med i något sammanhang på en samling. (Skolledare B)

Skolledningen tycker att det i förskolans dagliga verksamhet ska lyftas upp både likheter och olikheter på ett inkluderande sätt. Skolledningen anser att läraren ska jobba för att skillnader är något positivt som finns runt omkring oss. Genom att läraren vänder på perspektivet, får barnen med sig att olikheter är en naturlig del av livet.

Inte bara håller på med ”Bullerbyn” utan att det finns olika delar, för det mår alla barn bra av, det ska inte vara utmärkande varken på ena eller andra sättet och inte göra något separat av det, utan det här ska vara naturligt i vardagen. Så att när man har lekar, samlingar eller samtal ska det vara en naturlig del att man tar reda på och lyfter upp när barnen berättar vad de gjort. Jaha, det var Ramadan, vad innebär det? Jag tror att barn som växer upp i mångkulturella miljöer har mer med sig i bagaget

än andra. Ja, och kan man sen ge språket till de här barnen som inte har svenska som modersmål, då är de vinnare också. (Skolledare A)

Med förskolor som inte ligger i ett mångkulturellt område menar skolledningen att de kanske måste göra det lite speciellt och exempelvis plocka in annan litteratur och jobba lite mer, när det inte finns naturligt. Men de poängterar att det ska vara en naturlig del av verksamheten. Fortsättningsvis anser skolledningen att när det pratas om mångkulturellt, kan även fokus vara på ett funktionshindrat barn med dess behov eller ett oroligt barn som får diagnos när det blir äldre. Skolledningen beskriver att förskolan har alla olika slags barn som ska inkluderas i ordinarie verksamhet.

Sammanfattning av skolledningens uppfattningar

Skolledningen ger uttryck för att förskolans lärare ska arbeta utifrån läroplanen med dess värdegrund samt att alla barn och föräldrar ska mötas med respekt oavsett vilken kulturell bakgrund de har. Inget barn ska märkas ut, varken de som har svensk bakgrund eller de som har utländsk bakgrund. Samtidigt ska varje barn ses utifrån dess speciella behov. Lärarnas bemötande och förhållningssätt är mycket viktigt för att skapa en dialog och ett möte med föräldrarna i vad de tycker är viktigt för deras barn. Genom att lyfta upp olikheter i vardagen som kultur eller funktionshinder, ta vara på de svenska traditionerna och tillföra andra kulturers traditioner samt ge de olika språken till barnen är de alla vinnare. Skolledningens uppfattning är att barn som växer upp i mångkulturella miljöer har mer med sig i bagaget än andra.

3.2. Lärarnas uppfattningar

Interkulturellt förhållningssätt

Lärare i studien uttrycker att bemötande av barn med annan kulturell bakgrund är ”på samma sätt som alla barn, med vänlighet och respekt” (Lärare A). Funderingar finns hos en lärare att det kanske bara är som hon tror, att bemötandet är lika mot alla barn och hon funderar över om det är något annorlunda. Hon kommer fram till att det kanske är sättet som hon säger saker på till barnet och visar mer med kroppen till barn som inte förstår svenska, men ändå tycker hon bemötandet är ganska lika. Hon menar att de använder konkret material och visar bilder för alla barn oavsett bakgrund.

Jag bemöter barnen på samma sätt även om dom har olika etniska tillhörigheter. Jag ser inte det etniska som ett problem utan det är spännande tycker jag, det här att dom är olika. (Lärare B)

Mångfalden av familjer med olika kulturella bakgrunder upplever lärarna som berikande och spännande då alla människor har med sig olika erfarenheter och sätt att tänka på från den kultur de växer upp i. Detta menar lärarna ger en fördjupad kunskap kring att alla människor är olika och att det finns fler sätt att tycka och tänka än ens eget. Oavsett bakgrund menar lärarna att alla förtjänar att bli behandlade med samma respekt.

Man får så många olika perspektiv, så man inte går där i sin lilla ankdamm och tycker att man vet allting bäst hela tiden, för så är det ju inte. Man får hela tiden nya infallsvinklar och får tänka till varför jag tänker och gör jag på mitt sätt. (Lärare C)

Lärarna upplever att det är många föräldrar som mår psykiskt dåligt då de kanske går och väntar på att få uppehållstillstånd eller har släktingar som bor kvar i krigszoner. Lärarna uttrycker att de aldrig kan veta vad föräldrar och barn som kommer till förskolan har med sig för erfarenheter ”i sin ryggsäck” (Lärare B).

Föräldrarna kanske bara kommer hit och känner att nu kan jag gå hem och stänga in mig själv. Vi har en del föräldrar som mår psykiskt dåligt och det gäller att pusha hela tiden och prata mycket med de föräldrar man ser mår dåligt. (Lärare B)

Läraren menar att en del föräldrar inte kan uttrycka sig verbalt. Då gäller det att finna andra vägar och det kan vara att bara stå och hålla om föräldern en stund, skratta tillsammans eller bara vara med föräldern, vilket hon menar är ett universellt språk. Läraren menar även att barnen påverkas utifrån hur föräldrarna mår och tycker många barn är stressade och har ont i magen. Läraren har fått berättat för sig att föräldrar som läser på SFI (svenska för invandrare) har tryck på sig att prestera och klara av att vissa saker. De ska nå en viss nivå, vid en viss tidpunkt i studierna för att sedan komma ut i samhället och skaffa jobb.

Jag tror det påverkar barnen också, även om vi har många föräldrar som är väldigt positiva, som är väldigt öppna och raka mot oss så kan det ju vara en fasad här och en fasad hemma, man skulle vilja vara en liten fluga och följa med hem. Även om man pratar mycket med föräldrarna. Alltså, vad är det som vi inte ser? (Lärare B)

Lärarnas uppfattningar om förhållningssätt inför mångfald av kulturer är att vara öppen, nyfiken, ha vilja att lära sig och ta emot, vilket gör det till en naturlig del av vardagen. Har läraren däremot ett förhållningssätt med avståndstagande blir det ett hinder för arbetet och för livet i det stora hela. Om ett interkulturellt förhållningssätt är det en lärare som uttrycker att:

Med den globalisering som är idag så smälter allting samman, så man kan ju inte säga att det här är vi och här är dom å vi gör så här och dom gör så utan allting vävs ihop i en väv, så att det blir ett ganska naturligt sätt att förhålla sig till kultur, att det är vi tillsammans och tillsammans så gör vi vår kultur, idag. Jag vet inte hur den kommer se ut, om 20 år, kanske man tycker det är normen att jobba eller att tänka så, det är vi tillsammans att vi är mer lika än vad vi är olika. (Lärare C)

Lärarens uppfattning om att ge barnen möjlighet att göra saker på olika sätt beskrivs som att exempelvis låta ett barn som inte vill vara med på samlingen ligga kvar under soffan tills barnet själv kommer fram och vill vara med. Läraren menar att det inte går att tvinga barnen att vara med när de inte är på humör. Barn måste få tid på sig och de andra barnen i gruppen anser läraren accepterar att läraren låter ett barn göra på ett annat sätt ”annars hade de också gått och lagt sig under sängen eller gått och gjort andra saker” (Lärare B). Läraren menar att det är viktigt att barnen får chans att göra på olika sätt och att de är individer med egen vilja. Barnen får på så sätt möjlighet att utveckla att vi är olika, vilket läraren menar är en del av värdegrundsarbetet. Läraren beskriver att det finns mycket olikheter i det mångkulturella och hon tror att de lyfter upp olikheter utan att tänka på det och att de hade handlat på samma sätt om de bara haft svenska barn. Hon menar att pedagoger som jobbar har det i sig och ställer sig själv frågan om det är så att man tänker extra på det för att man jobbar i en mångkulturell förskola, vilket hon inte anser sig veta.

Hade vi varit en annan förskola så hade vi tänkt på ett helt annat sätt, det är mycket värdegrundsarbete hur vi ska vara mot varandra, när det är så här mycket kulturellt kanske det blir ännu viktigare att förstå att även om du är muslim och jag är kristen, så kan vi leva tillsammans, för vi måste ju lära dom här små, olika är bra. (Lärare B)

Prioriterat innehåll i förskolans verksamhet

Språkutveckling är det innehåll i förskolans verksamhet som lärarna i studien prioriterar högst och de ger uttryck för att språket är en av de mest betydande kulturella skillnaderna. De menar att det inte blir den dialogen och samtalet som går att ha med någon som talar samma språk. Lärarna anser att de tappar mycket av den spontana kommunikationen, att det bara blir enstaka ord och att läraren får göra mycket tolkningar, som kanske inte är de rätta och det kan uppstå missförstånd.

Det första jag tänker på är språket, att de har ett annat hemspråk, att det är svårt med svenskan. Säg att du har bra svenska och ändå har föräldrar som kommer från ett annat land, då tänker man inte så mycket på det, utan det är språket man riktar in sig på. Inte om de kommer från en annan kultur, vilket man kanske borde. (Lärare A)

Lärarna anser det viktigt att föräldrarna får förtroende för dem och förskolans verksamhet. De menar att föräldrasamarbetet är lite olika beroende på hur det går att kommunicera med föräldrarna. De upplever att de oftast får bra kontakt och når fram till barnens föräldrar, vilket även är beroende av hur öppna föräldrarna är. Lärarna anser att de föräldrar som är bra på svenska kan de ställa direkta frågor till, exempelvis "hur gör ni i er familj eller vad har ni för traditioner kring det här"? (Lärare C). Med en sådan ingångspunkt till samtal, menar lärarna, att de kan få en bra relation till föräldrarna som då delger sina tankar och idéer kring vad som är viktigt för dem och då kan lärarna lättare möta deras barns behov.

Då kan föräldrarna anamma en del utav av våra svenska tankegångar kring barnuppfostran eller att vi är ute mycket och att dom förstår varför vi tänker som vi gör och att vi förstår varför dom tänker som dom gör. Och då tycker jag det speglar sig på barnen med att de blir tryggare och mer harmoniska när de känner att föräldrarna är trygga och harmoniska med oss. (Lärare C)

Lärarna berättar även om föräldrar som inte kan svenska och menar att det mycket svårare att nå fram med samma frågor och funderingar. Den språkliga kommunikationen med dessa föräldrar menar lärarna blir helt annorlunda. Lärarna berättar att de ibland får kommunicera via tolk. Det upplever de som bra men att det inte blir en dialog mellan läraren och föräldern, utan att det går genom en tredje person. Läraren får även göra mycket tolkningar i kontakten med föräldrarna och vet inte alltid om de når fram till dem, vilket tiden får utvisa. Lärarna känner även att deras eget språk blir torftigare då de inte har djupare samtal och måste tänka sig för att använda ett bra språk med många nyanser, som annars kan vara lätt att tappa.

Ibland blir det väl så att man förenklar sitt språk, det ska man ju inte, det vill man ju inte heller, men ibland kan det ju bli så eller liksom mer med kroppsspråket, man tar för givet att de svenska föräldrarna förstår mer, har mer koll. Men man försöker ju och vill ha den där dialogen med föräldrarna och att dom ska känna sig trygga med att dom kan komma till oss om det är någonting. (Lärare D)

Lärarnas uppfattning är att det är viktigt att sätta sig ner och prata och få en bra kontakt med föräldrarna vid inskolningen då barnet börjar på förskolan. Föräldrakontakten utvecklas vidare genom samtal vid drop-in fika eller genom samtal i tamburen när de kommer till förskolan. Samtalen kan beröra väder eller vad som helst, det viktiga är att prata med varandra. En del föräldrar menar läraren frågar om det är något de inte förstår, men de flesta avstår att fråga.

Hon är så bra den mamman, för när hon inte förstår så frågar hon och det är inte många som gör, hon säger ”du måste tala om för mig, vad jag ska göra”. Andra står där och håller tyst, man känner det, det blir så krystat på något sätt, då känner man att det inte gick hem och så försöker man på ett annat sätt. Det är lättare om man ska säga att barnen måste ha mössa på sig, då kan man visa upp en mössa. Inte det här att fotografen ska komma och ta kort, det blir abstrakt, lite längre fram i tiden. Då får man hämta almanackan och så visar vi hur man tar kort, klick, klick. (Lärare B)

Kommunikationen mellan barn till barn och barn till lärare berättar en lärare om hur det kan gå till när hon sitter och reflekterar över bilder från ett skogsbesök med ett barn och ett annat barn kommer och sätter sig intill och lyssnar.

Det ena barnet som inte har så utvecklat språk sitter där och tittar på bilderna och Adira som är jätte verbal visar honom och berättar vad de gjorde i skogen. Han är tyst, lyssnar och härmar efter och säger, Lilla snigel akta dig. (Lärare D)

En lärare har uppfattningen att det är svårare att lära sig alla barnens efternamn och använder sig av en lista med barnens efternamn i samlingen och berättar:

Ja, helst utav allt skulle man vilja kunna alla deras efternamn. Vissa etsar sig fast, men andra är svåra. Det är ju egentligen ingen skillnad mellan Johansson eller Abdi Ibrahim, men det är ju vissa namn som låter lika, antingen är det Abraham eller så är det Abraham. Man vill ju säga rätt till barnen och inte lära dem fel. (Lärare D)

Lärarna uttrycker sin uppfattning om att det kan vara svårt att låta barnen tala sitt modersmål på förskolan och berättar hur det kan vara att ha flera barn ur samma språkgrupp på avdelningen.

De som kan arabiska de pratar arabiska med varandra och då förstår man inte vad de säger. Det kan vara både positivt och negativt, det negativa är att man inte har en aning om vad de säger till varandra och då har man haft föräldrar som kommit tillbaka och frågat vad det är som händer här, de kallar varandra fula saker och det hade vi inte en aning om. Så jag måste säga att jag säger till barnen när vi sitter vid maten att här pratar vi svenska så alla förstår. (Lärare B)

Lärarna berättar att de varit inne på Skolverkets modersmålssida på datorn för att få reda på vad saker heter på olika språk, men det är inget de skrivit upp och då menar de att det är svårt att komma ihåg orden. Att använda hemsidan att förstärka språket genom att barnen får lyssna på en saga på deras modersmål tycker de är bra, men det är bättre när en lärare kommer till förskolan och läser arabiska eller bosniska som det var förra terminen. Lärarna berättar att modersmålsundervisning har bestått av en kvinna utan adekvat utbildning som varit inne på avdelningen en förmiddag i veckan och pratat assyriska med barnen. Det som varit svårarbetat var om läraren ville ha hjälp att översätta någonting i ett samtal med förälder, så fick läraren inte tillbaka så mycket information. I barngruppen fick modersmålsläraren sätta sig med de språksvaga barnen

och till exempel titta på bilder och läsa sagor. Lärarna försökte pusha henne till att prata mer assyriska med barnen. En gång i veckan i 40 minuter har även en arabisktalande kvinna kommit och läst på arabiska för de äldre barnen. Lärarna menar att det vore bra att kunna vissa ord på arabiska, annars blir det inget naturligt. När jag i intervjun frågar en lärare hur modersmålet skulle kunna bli en naturlig del av dagen för barnen, säger hon:

Du menar att vi ska lära oss arabiska? (Skratt) Men det vore ju faktiskt något att tänka sig att vi kunde vissa grejer på arabiska. Nej, det finns inget naturligt, alltså det man kan är ” la, maj, mia” (nej, vatten). (Lärare B)

Bland barnen som är två till tre år är det ingen som spontant eller på lärarens fråga talar om vad det heter på deras modersmål. Bland barnen i åldern fyra till fem år är det många som kan berätta vad det heter på deras modersmål och där uppmanar lärarna medvetet barnen att använda sitt språk.

Jag tycker det är roligt med alla språk, i den gruppen vi har nu är det många barn som är väldigt trygga i sina språk, både i svenska och i vad de nu har för språk, några har arabiska och assyriska och kan lätt sätta ord både på sitt modersmål och på svenska och jag tycker det är så kul att lära mig nya ord och kunna använda vid rätt tillfälle, för det är så användbart när man har flerspråkiga barn. (Lärare C)

Mångkulturellt arbete i förskolan

Då förskolan har barn från många olika kulturer uttrycker lärarna att det inte bara är det som firas i Sverige som är viktigt, utan att förskolan även ska införliva andra kulturers traditioner. Lärarna menar att ett sätt att få bra kontakt med förskolans familjer är att ta tillvara på barnens olika hemkulturer. En lärare berättar att förskolan för sju-åtta år sedan var med i ett projekt om Jämställdhet, Integration och Migration. I projektet var det mycket diskussioner om olika kulturer men nu ligger fokus mer på pedagogisk dokumentation. Studiens lärare uttrycker en medvetenhet om att de skulle kunna ta tillvara på barnens olika kulturer mer i verksamheten än vad de gör idag. De menar att det bland annat är tiden som styr då det finns så mycket som ska göras.

Sen tänker jag vad kul vi hade när vi hade en stor familjefest där föräldrarna kom och bjöd på sina hemländers mat. Föräldrarna tyckte det var jättekul att de fick visa maten från sitt hemland. Vi har faktiskt ingenting sådant här nu, förutom våra flaggor. Då måste vi prioritera det på något sätt, det handlar om en tidsfråga tycker jag att hinna plocka upp det överallt. Då tror jag vi måste sätta oss ner och bestämma, eller vi kanske bara kan ha några veckor när vi fokuserar på det. (Lärare A)

Lärarna tycker på så sätt det vore bra och roligt att ha en stor gemensam fest där alla barnens familjer bjuds in och där de får ta med sig olika maträtter, och även ta vara på varandras danser, lekar och sånger. Lärarna menar att de aldrig kan bli fullärda och att det alltid kommer något nytt som man lär sig från föräldrar och barn. De ser det som roligt att exempelvis få orden förklarade och lära sig en arabisk dans- eller sånglek och sjunga på arabiska tillsammans med barnen. Samtidigt som de uttrycker att det skulle vara roligt så menar de att det är en ganska stor apparatur för att få det att fungera, men tänker att man får börja i en liten skala.

Som högtider, eller om de har några speciella sagor, sånger eller musik som vi kan lära oss utav dem, man skulle kunna ta föräldrarna mer till hjälp, att de engagerar sig mer för att visa sin kultur för oss. Eller ta in nya maträtter, det är ju ibland några föräldrar som har med sig någonting, men det kanske var mera förr. (Lärare D)

Egentligen skulle jag känna att vi skulle hinna plocka upp alla olika slags kulturer och alla deras olika språk på ett helt annat sätt än vad vi gör idag, för det måste jag ju faktiskt erkänna att vi är dåliga på. Bara det här att vi skulle spela in eller lyssna på sånger, och det kan ju vara i skrift också, olika bokstäver. Vi hade lyckats låna en bok på japanska och då var det ett barn som tog fram den och frågade "men vad är detta" och då tog jag upp det på samlingen att det finns olika bokstäver. (Lärare A)

Förskolans innemiljö menar lärarna ser ut som en traditionell förskolemiljö. Det finns en affisch i hallen där det står välkommen på olika språk och en mångfald av människor i olika åldrar och etniska ursprung. I den gemensamma lekhallen finns en karta med röda trådar och nålar från vilka länder barnen har sitt ursprung, samt olika flaggor runt omkring. Det finns även A4 planscher med dikten "Ett barn" på flera olika språk.

Jag kan inte se i miljön att det finns barn från olika kulturer, jag kanske är blind för det, det ser ut som en vanlig förskoleavdelning. Det är väl lite flaggor, mörka och ljusa dockor, en jordglob och olika sorters pussel med olika familjer, det här som man inte var så medveten om innan man började jobba här i det mångkulturella området. Man kanske ska lära barnen vara mer stolta över sitt ursprung. (Lärare B)

Läraren berättar ett exempel om hur kulturella skillnader kan visa sig i lärarens vardag på förskolan. Vid ett samtal berättar en förälder att familjen är irriterade på BVC och även på förskolan. BVC sköterskorna anser att deras barn inte har kommit så långt i utvecklingen som det ska ha gjort vid en viss ålder och på förskolan vill lärarna ansöka om stöd av talpedagog till barnet. Föräldern berättar att i deras hemland så löser det sig och det gör inget om barnet inte börjar prata förrän vid sex års ålder.

Men här stöps ju alla barn in i en mall och det gör vi faktiskt här i förskolan också, på något sätt har vi våra nivåer som de ska klara av och BVC med sin kurva. Det blev väldigt tydligt när jag satt och pratade med den där föräldern, att det var kultur skillnad och vem har rätt? (Lärare A)

Läraren uttrycker även att barnuppfostran är olika i skilda kulturer och tror att många av barnen i deras förskola blir lite "snurriga" (Lärare A) då det är på ett sätt i förskolan och ett annat sätt hemma. Läraren menar att det är två helt olika kulturer, hur vi uppfostrar våra barn och hur vi vuxna förhåller oss till barn, exempelvis hur tillåtande föräldrar är mot sina barn. Hon berättar att i en del av kulturerna som de möter på förskolan har föräldrarna en mer tillåtande syn på vad barn får lov att göra när de är små och att de stramar åt ju äldre barnen blir. I den svenska kulturen menar läraren att det är tvärtom med snävare gränser i början för att sedan allteftersom släppa barnen och ge dem mer och mer ansvar. Med detta menar läraren att det blir kulturkrockar för barn och föräldrar.

Och sen är det ju så att mannen är ju fortfarande den som bestämmer hemma i våra barns familjer och då när det bara är kvinnor här som bestämmer väldigt mycket (skratt), måste det bli krock för barnen, eller hur. (Lärare A)

En annan lärare uttrycker ”om jag ska uttrycka mig på ett sådant sätt att jag skiljer på *svenska* (visar situationstecken med händerna) barn och *utländska barn* eller *barn till utländska föräldrar* så är nog svenska barn mer vana vid att bli tilltalade som personer och att de görs mer delaktiga i samtal och beslut som rör dem själva” (Lärare C). Läraren menar att utländska barn eller barn till utländska föräldrar är mer vana att bli talade över huvudet på och att de själva inte får frågan samt att det inte ställs krav på att de ska klara av att göra en del saker själva.

Ibland kan jag känna att om de ska duka av tallriken, så kan de bara stå med tallriken i handen och vet inte var de ska ställa den, medan ett svenskt barn är självklart att man går och ställer den på vagnen, att man tar hand om sin disk bara för att man har med sig det hemifrån, där tycker jag man kan se en stor skillnad. (Lärare C)

En lärare tycker däremot inte det är någon större skillnad med de barn som har annat etniskt ursprung och hur de beter sig på förskolan och menar att de är ”barn, så jag ser inte någon sådan skillnad” (Lärare B). Den skillnad hon kan se är när exempelvis en flicka varit i sitt hemland att hon är ”väldigt nertryckt och henne får man ha här i några veckor innan hon blir den här busiga, sprudliga tjejen då som hon är, det är en kulturell skillnad för mig” (Lärare B).

Lärarna beskriver föräldrarnas förståelse för förskolans sätt att arbeta med barnen som att det många gånger känns som om föräldrar lämnar barnen och tror att det är barnpassning. Lärarna upplever ofta att föräldrar tycker det är viktigast att fråga läraren om barnen har ätit bra och att det därmed saknas förståelse för att finns en tanke bakom allt som görs på förskolan. Läraren tror att lärare och föräldrar har olika sätt att se på det som är viktigast för barnen, samt att föräldrar med utländsk bakgrund skulle vilja vara mer intresserade men att det är i språket det brister. Något som läraren tror gäller alla föräldrar är att deras barn har någon att leka med så att de inte är för sig själva. Läraren kan se skillnader mellan exempelvis mammor som lämnar sina barn på förskolan. En mamma som är mer öppen pratar med sitt barn medan en annan mamma i tysthet lämnar sitt gråtande barn.

De är två helt skilda personer, fast jag tror att de vill sina barn lika väl, fast den ena mamman har tre barn och den andra sex barn, det kan vara mycket som går i huvudet, mycket med de andra barnen också. Och den här mamman hon föser in sitt barn, hon pratar inte, hon är tyst, jag tror faktiskt det beror på att hon inte kan språket. Hon pratar inte och ger inga förklaringar till sitt barn på hemspråket. Den här mamman tror jag inte har så stort självförtroende, hon är mer nertryckt på det sättet. Den andra mamman är mer öppen utåt, hon är en väldigt stark kvinna. (Lärare B)

Lärarens uppfattning är att föräldrar med annat etniskt ursprung har annat tankesätt och känner sig osäkra när exempelvis barnen i förskolan ska gå på skogsutflykt. Då klär mammorna på barnen mycket kläder, tar med en stor matsäck och vissa föräldrar håller sina barn hemma. Läraren får lida in det, samtala med föräldrarna och förklara att förskolan går till skogen för att vidga språket och få in motoriken med rörelser, vilket även förbättrar språket.

Det är ju just det här kulturella och de har olika tänkesätt. Vi har varit i skogen idag och våra svenska mammor (visar citationstecken med händerna) säger: YES! Vi ska gå till skogen, medan de andra åh, vilken skog går ni då till. (Lärare B)

Det som läraren har att förhålla sig till i matsituationer är att komma ihåg vad barnen får och inte får äta. Läraren berättar om sin uppfattning över om det är det något som lyfts upp för de andra barnen om de undrar varför vissa barn exempelvis inte får äta griskött.

Jag tar den vägen eftersom jag är allergisk att jag får äta detta och du får äta det. Det blir naturligt, jag säger att jag får ont i magen och lindrar in det på det viset. Jag vill inte gå in och säga att han är muslim och inte får äta det på grund av religiösa uppfattningar, dit går inte jag med de här barnen, de är inte vid den medvetande graden än, det tycker jag är föräldrarnas sak att förklara för sina barn. (Lärare B)

Sammanfattning av lärarnas uppfattningar

Lärarna uttrycker att de bemöter barn med annan kulturell bakgrund på samma sätt som alla barn oavsett bakgrund. De menar att alla människor förtjänar att bli behandlade med samma respekt. Olika kulturella bakgrunder upplever de som berikande och spännande för förskolans verksamhet. Lärarna menar att man aldrig kan bli fullärd och att de hela tiden lär sig något nytt från föräldrar och barn, vilket ger en fördjupad kunskap kring att alla människor är olika samt att det finns olika sätt att tycka och tänka. Lärarnas uppfattningar om förhållningssätt inför mångfald av kulturer är att vara öppen, nyfiken, ha vilja att lära sig och ta emot, vilket gör det till en naturlig del av vardagen. Språkutveckling är det innehåll i förskolans verksamhet som lärarna i studien prioriterar högst och de ger uttryck för att språket är en av de mest betydande kulturella skillnaderna. Lärarens uppfattningar om föräldrasamarbete är att det är lite olika beroende på hur det går att kommunicera med föräldrarna. Lärarna beskriver hur de kan finna olika vägar att nå de föräldrar som endast talar lite svenska, exempelvis via tolk, kroppsspråk och genom att förenkla sitt språk. Lärarna anser det viktigt att föräldrarna får förtroende för dem och förskolans verksamhet. Vid en trygg och bra relation mellan lärare och förälder menar lärarna att föräldrarna vågar delge det som är viktigt för dem och sina barn, vilket gör att lärarna lättare kan möta deras barns behov. Lärarna uttrycker en medvetenhet om att de borde införliva alla barnens hemkulturer mer än de gör idag. De tycker det vore bra och roligt att ha en stor gemensam fest där alla barnens familjer bjuds in och där de får ta med sig olika maträtter, ta vara på varandras danser, lekar och sånger. Samtidigt som de uttrycker att det skulle vara roligt så menar de att det är en ganska stor apparatur för att få det att fungera och menar att det är tiden som styr, men tänker att man får börja i en liten skala.

Skolledningens och lärarnas betydelse för förskolans verksamhet

Skolledningens uttrycker att deras betydelse för förskolans mångkulturella arbete är att säkerställa att det finns bra modersmålsundervisning, stöd för barns språkutveckling samt rekrytera personal med olika bakgrund. På ett övergripande plan arbetas det för att barn med annat modersmål eller kulturell bakgrund ska spridas till förskolor i hela kommunen för att det ska bli en naturlig del av samhället.

Och i alla sammanhang, det får inte bli något märkvärdigt ”att nu är vi en interkulturell förskola” ja men vad då, det måste bli en naturlig del av samhället. För innan vi får det som en naturlig del av samhället så kommer det vara att dom kommer känna sig lite utanför. Det jag vill ha in, och det är därför som jag tycker att det är viktigt att vi jobbar med det här på ett övergripande plan, är att det ska inte vara någon stadsdel där alla med annat modersmål eller kulturbakgrund bor, utan det

ska spridas i hela kommunen, då sprids det också till alla förskolor och skolor, då behöver vi inte ha det här segregerade samhället. (Skolledare A)

För att realisera detta och utefter Skolinspektionens kritik mot brister i modersmålsundervisningen har ansvaret för modersmålsundervisning lagts ut på fler skolområden än bara på den mångkulturella skolenheten. Detta för att tydliggöra vikten av modersmål och alla barns rätt till lämplig undervisning. Skolledningen berättar att det är svårt att rekrytera modersmåls lärare med kompetens för förskolans barn och det uttrycks som ett utvecklingsområde ”som vi måste ta tag i på allvar nu” (Skolledare B). De tror att flerspråkiga ungdomar har andra ambitioner än att bli lärare och att de kanske saknar kunskap om vad yrket innebär. Kommunens resursfördelning av pengar för nyanlända barn med annan kulturell bakgrund är ändrad och ligger nu i driftpengen, så varje förskola får sin pott utifrån vilka barn som finns där. Skolledningen uttalar även att de ska förmedla till förskolans lärare vikten av att skaffa sig mer grundläggande kunskaper om olika kulturer. Fortbildning om olika kulturer behövs, men är inte just nu första prioritet.

Lärarna uttrycker att deras betydelse för förskolans mångfald av familjer är att skapa en god kontakt och samarbeta med barn och föräldrar. De menar att läraren ska vara ett stöd, uppmuntra barnens föräldrar och prata speciellt mycket med de föräldrar som de ser mår dåligt. Detta gör de genom att ha ett öppet förhållningssätt, skaffa sig kunskap om olika kulturer, visa intresse för de olika familjerna, vara nyfiken, ha vilja att lära sig och ta emot olika sätt att vara och göra. Lärarna menar att det då kan bli en naturlig del av vardagen. De menar också att det är ”oerhört viktigt” (Lärare A) när de träffar så mycket människor från olika kulturer att visa respekt för föräldrarnas förhållningssätt inför exempelvis barnuppfostran. Lärarna ställer sig då frågan ”vem det är som bestämmer vad som är rätt” (Lärare A) och menar att det kan ingen veta. Lärarna uttrycker även vikten av att som lärare ha ett förhållningssätt som visar förståelse inför människors olika levnadshistoria och levnadsförhållanden oavsett bakgrund. För att möjliggöra det menar studiens lärare att de behöver vara mer öppna och försöka tänka sig in i familjernas situationer. På så sätt anser lärarna att de kan nå fram även till de föräldrar som det är svårare att få kontakt med samt få dem att känna sig välkomna och trygga med förskolans verksamhet.

Jag tror att vi är väldigt öppna här, men kan vara ännu mer öppna. Ibland känner jag att familjerna som det är lite svårt att nå fram till, att man vill vara mer inbjudande så man *verkligen* förstår. För om jag ska försöka sätta mig i en liknande situation, om jag flyttade någon annanstans där jag *verkligen* inte förstod språket så skulle jag känna mig rädd för att komma in i en sådan här verksamhet och känna att jag inte fattar någonting, fastän många står där och pratar med mig och ler emot mig och försöker säga glada snälla saker, så står jag där och bara känner att jag fattar ingenting. Så jag förstår att det är svårt att komma in och se verksamheten när man inte begriper även om man egentligen ville. Så där har vi nått att jobba med hur vi ska få de föräldrarna att känna sig trygga och välkomna att komma in utan att känna sig fel, jag förstår känslan som jag misstänker att många kanske har. (Lärare C)

Lärarna anser att de är viktiga och spelar stor roll för barnen och även föräldrarna att förmedla läroplanens värdegrund samt det svenska språket och kulturen. Att exempelvis visa hur vi ska vara mot varandra samt att även kvinnor kan jobba och bestämma. En lärare uttrycker att det finns en gräns för vad som är lärarens och vad som är föräldrarnas uppgift. Läraren menar att det är föräldrarnas ansvar att berätta och

förklara om deras religiösa uppfattningar för barnen, varför barnet exempelvis inte får äta fläskkött. De menar även att en av de viktigaste uppgifterna som förskolans lärare har är att hjälpa barnen in i samhället och då måste de ge barnen redskap att förstå det svenska samhället och den globalisering som råder i världen. Lärarna menar att när det är många olika kulturer på förskolan så blir det ännu viktigare att förmedla till barnen att även om ”du är muslim och jag är kristen, så kan vi leva tillsammans, för vi måste ju lära de här små, olika är bra”. Då kan barnen få uppleva att ”alla kulturer på något sätt smälter samman och att det här är vi tillsammans som skapar vår kultur idag” (Lärare C). Lärarna ger uttryck för att de behöver utveckla ett sätt att införliva barnens hemkulturer i sin verksamhet och anser att de skulle kunna ta föräldrarna mer till hjälp och engagerar dem att visa sin kultur för lärare och barn på förskolan. För att kunna göra det menar lärarna att det behöver finnas tid samt att de behöver vara samspelade och ha liknande prioriteringar i arbetslaget.

Skolledningens och lärarnas uppfattningar om deras betydelse för förskolans verksamhet i ljuset av varandra

Lärarna fick ingen fråga i intervjuerna och säger ingenting spontant i sina intervjuer om ledningens betydelse för förskolan. Skolledningen fick frågan hur lärarna ska arbeta praktiskt utefter ett interkulturellt förhållningssätt. Skolledningen uttrycker att de har en övergripande betydelse för förskolans mångkulturella verksamhet att säkerställa en god kvalitet där mångkulturellt arbete är en del. Lärarna uttrycker att deras betydelse är att genom ett öppet förhållningssätt skapa en god kontakt och samarbeta med barn och föräldrar samt vara kulturförmedlare. Här visar sig skillnaden mellan förskolans olika aktörer och deras betydelse för förskolans mångkulturella arbete. Skolchefen är i sin position längst ifrån arbetet med barnen och uttrycker läroplanens värdegrund utan att beröra några dilemman som hon själv eller läraren kan bli involverad i. Förskolechefen i sin tur har daglig kontakt med barn och föräldrar, vilket gör att hon har fler uppfattningar som berör hennes kontakt med föräldrar och vad det kan innebära i form av exempelvis språkförbistringar. Lärarna arbetar i den mångkulturella praktiken och är de som visar på uppfattningar om hur de hanterar förskolans mångfald av familjer.

3.3. Fördjupad analys och slutsats utifrån studiens teoretiska ramverk

I rapportens fördjupade analys sätts resultatet i relation till studiens teoretiska ramverk.

Skollednings- och lärarperspektivet utifrån sociokulturell teori

Här sätts resultatet av skollednings- och lärarperspektivets uppfattningar i relation till sociokulturell teori med de redskap som beskrivs i teoridelen. De huvudsakliga aspekter av teorin som används är språkets betydelse för kommunikation samt förskolans kultur, miljö och identitetsskapande.

Studien visar att skolledning och lärares uppfattningar om förskolans mångkulturella arbete kan kopplas till sociokulturell teori där språket är centralt och en länk mellan omgivning och individ (Vygotskij, 1934/1999). Förskolans lärare anser att barnens

språkutveckling är det högst prioriterade området i förskolans verksamhet. Både skolledning och lärare uttrycker att språket har betydelse för kommunikationen med förskolans barn och dess föräldrar. Skolledningen anser att med föräldrar som inte talar så bra svenska består kommunikationen mest av hälsningsfraser och blir ytligare, vilket försvårar en gemensam förståelse. Lärarens uppfattningar om att skapa ett bra föräldrasamarbete är att det är lite olika beroende på hur det går att kommunicera med föräldrarna. Lärarna upplever att det inte blir några djupare samtal och att de får vara uppmärksamma på att använda ett språk med många nyanser så deras eget språk inte blir torftigt. Enligt teorin utvecklas lärande genom kommunikation och samspel. Språket är den mest betydelsefulla artefakten och genom samspel får individen möjlighet att skaffa sig kunskap om och vara delaktig i sin omgivning (Säljö, 2000). Skolledningen uttrycker att barnen i förskolan ska ha en bra modersmålsundervisning och vill tydliggöra vikten av modersmål samt alla barns rätt till lämplig undervisning. Detta ska göras genom att lärarna ska stödja barnens språkutveckling både på modersmål och på svenska. Skolledningen nämner dock inget om *hur* läraren ska stödja språkutvecklingen.

Lärarna i studien anser att de är viktiga för barnen att förmedla läroplanens värdegrund samt det svenska språket och kulturen. På så sätt ger lärarna barnen möjligheter, att som sociokulturell teori menar, socialiseras in i samhällets normer och handlingsmönster (Säljö, 2000). Barnen får i socialisationsprocessen uppleva och tolka sin verklighet för att skapa mening i tillvaron. Detta betyder att barnen får känna sig som en del av den kultur de hör hemma i, och samtidigt skilja ut sig själv som en egen person och skapa sig en egen identitet. Lärarna menar att de ska arbeta mer för att barnen ska känna sig stolta över sitt ursprung. De tror även att många av barnen i förskolan blir förvirrade då det är på olika sätt i förskolan och i hemmet, vilket skapar kulturkrockar för barnen. Detta menar lärarna beror på att barnuppfostran och vuxnas förhållningssätt gentemot barn är olika i skilda kulturer.

Läraren ska enligt Vygotskij organisera den sociala miljön och vägleda eleven (Lindqvist, 1999). Detta finner jag i skolledningens uppfattningar om att läraren ska arbeta efter läroplanens värdegrund och inkludera det mångkulturella arbetet som en naturlig del och inte något separat som ligger utanför den dagliga verksamheten. Läraren ska organisera den dagliga verksamheten genom att lyfta upp olikheter, som exempelvis traditioner för att visa barnen att det finns olika sätt att vara och göra saker på. Barnen ges möjlighet att förberedas på att leva i en föränderlig värld och att även skapa sig en identitet som klarar förändring. Förskolans lärare uttrycker att de är medvetna om att de ska lyfta upp olikheter och införliva barnens hemkulturer, men menar att de borde göra det mycket mer medvetet och kontinuerligt än de gör idag. Lärarna uttrycker att de inte kan se så mycket i förskolans fysiska miljö att det finns barn från olika kulturer. Skolledningen framhäver att de inte sett så mycket av att förskolan plockar in olika kulturers traditioner och seder, vilket de menar skulle ge barnen mer kunskap om att olikheter är en naturlig del av livet.

Skolledning- och lärarperspektiv utifrån Municios två diskurser

Här redovisas resultatet av vad skolledning och lärare genom sitt sätt att uttrycka sina uppfattningar skapar för slags diskurser i förskolans praktik. Foucault (1971/1993)

beskriver diskurs som en viss typ av yttranden som skapas i en verksamhet, vidare menar han att det kan skapas flera olika diskurser eller sätt att tala om och se på förskolans uppdrag (Foucault, 1971/1993). Här utgick jag från funderingen att diskurserna kanske korsar varandra eller att den ena väger tyngre än den andra. För förskolans del tolkar jag Monicio (1993) och Dalgrens (2012) beskrivningar som att det demokratiska credots diskurs uttrycks i de nationella styrdokumentet, alltså på offentlig nivå, med riktlinjer för hur läraren ska förhålla sig till de värden som ligger i en etnisk kulturell mångfald. Läraren har sedan olika aspekter, som exempelvis barnens ålder, sociala kompetens, intresse och språkkunskaper att ta hänsyn till i utförandet av läroplanens intentioner i den praktiska verksamheten, alltså på inofficiell och praktisk nivå.

Den nationella självförståelsens diskurs, ett skiljande av oss från andra som ger inskränkningar av rättigheter (Municio, 1993), kan jag finna i skolledningens och lärarnas språkliga uttryck som har spår av att tala i termer av *vi och dom*. Exempelvis när skolledningen uttrycker ”märker ut dom barnen, dom som har utländsk bakgrund”, ”dom här rena områdena där vi knappt har några med invandrabakgrund”. Eller när lärarna uttrycker ”man tar för givet att de svenska föräldrarna förstår mer”, ”skiljer på svenska barn och utländska barn eller barn till utländska föräldrar så är nog svenska barn mer vana vid att bli tilltalade som personer”, ”då kan föräldrarna anamma en del utav av våra svenska tankegångar”. I dessa uttalanden kan jag se att det är som Municio (1993) menar att den nationella självförståelsens diskurs, med en snäv normalitet, länge varit den förgivettagna och dominerade diskursen inom skolväsendet. Dessutom menar hon att diskursen är djupt förankrad i det svenska språket och tänkandet. Dalgren (2012) anser att den kan förstås som det monokulturella och etnocentriska perspektivets diskurs där *icke svenskhet* ses som negativt och hotfullt.

Det demokratiska credots diskurs, antagande om allas lika rättigheter (Municio, 1993), finner jag när skolledningen exempelvis uttrycker att de arbetar för att ”de med utländsk bakgrund ska spridas i kommunen och bli en naturlig del av samhället”, ”vi är jämbördiga, däremot är behovet olika”, ”samtidigt som de svenska traditionerna ska tas tillvara så behöver det tillföras andra saker också”. Eller när lärarna uttrycker att de bemöter barn med annan kulturell bakgrund ”på samma sätt som alla barn, med vänlighet och respekt”, ”jag ser inte det etniska som ett problem utan det är spännande att dom är olika”, ”alla förtjänar att bli behandlade med samma respekt”, ”även om du är muslim och jag är kristen, så kan vi leva tillsammans, för vi måste ju lära dom här små, olika är bra”. Här uttrycker skolledningen det politiskt korrekta samt styrdokumentens värdegrundsbegrepp. Även lärarna använder sig av begreppen från läroplanens värdegrund i sina uppfattningar om mångkulturellt arbete i förskolan. Det är som Municio (1993) beskriver hur det demokratiska credots diskurs med en mer breddad normalitet har etablerat allt större utrymme och då speciellt på offentlig (läroplans) nivå.

Studiens slutsats är att uppfattningar som skolledning och lärare ger uttryck för hamnar i det demokratiska credots diskurs med ett antagande om allas lika rätt. I resultatet kan jag finna att vissa av deras språkliga sätt att uttrycka sina uppfattningar på hamnar i den nationella självförståelsens diskurs, med ett skiljande av oss från andra. Foucault (1971/1993) anser att samhället har vissa utestängningsprinciper varav den mest kända

är förbudet som utgörs av system av yttranden som bestäms av regler för vad som får sägas och av vem det får yttras. Min slutsats är att skolledning och lärare i sin yrkesmässiga position uttalar sig efter rådande styrdokuments värderingar, vilket jag tolkar som ett tecken på professionalitet att uttala den värdegrund som det svenska skolväsendet står för. Detta tolkar jag även som politiskt korrekta uppfattningar om förskolans mångkulturella och interkulturella arbete. Läraren har en känslig position och kan inte uttala egna tyckanden som strider mot, exempelvis allas lika rätt. Muncio (1993) menar att skolväsendet länge varit dominerad av den nationella självförståelsens diskurs och som Lunneblad (2013) menar blir det komplext för läraren att utifrån negativa bilder på mångkultur lyfta fram mångfalden på ett positivt sätt. Detta kan jag finna hos de uppfattningar studiens lärare har, som Lunneblad (2013) menar, ofta leder till att lärarna väljer att fokusera på neutrala aktiviteter, som att prova mat från ett annat land eller att lära sig sånger och ramsor på ett annat språk (Lunneblad, 2013). Även Muncio (1993) menar att de två diskurserna präglar lärares didaktiska val och verksamhet, vilket jag kan se i lärarnas val att lägga mångfaldsarbetet utanför den vardagliga verksamheten, med exempelvis funderingar om att ha en stor familjefest. Min tolkning är att sättet vi talar om verksamheten avspeglar sig i lärarens val av innehåll, vilket i sin tur påverkar det som blir möjligt för barnen att lära sig. Dalgren (2012) menar att det demokratiska kredots diskurs på senare tid har fått allt större utrymme i samtal om förskolan, vilket jag finner hos studiens lärare då de övervägande talar om mångkulturellt arbete i förskolan i positiva ordalag där allas lika rättigheter ska beaktas. På så sätt finner jag att det i de båda perspektivens språkliga uttryck, som Foucault (1993) formulerar, finns ett växelspel mellan de båda diskurserna där den ena eller andra väger tyngst i vissa situationer.

4. Diskussion

Det här avsnittet inleds med metoddiskussion där en argumentation förs kring fördelar och nackdelar med studiens metoder. Därefter presenteras resultatdiskussionen där jag diskuterar studiens resultat i relation till syfte, teorier och tidigare forskning, följt av avslutande reflektioner över didaktiska konsekvenser för lärarrollen samt förslag till fortsatt forskning.

4.1. Metoddiskussion

Valet att göra en kvalitativ studie har varit ett bra val då mitt huvudsyfte har varit att, som Stukát (2011) menar, analysera, tolka och förstå den data som samlats in. Då jag gjort studien och skrivit denna rapport själv har kanske bredden på data inte blivit så omfattande. Detta har jag försökt att uppväga genom att diskutera studiens material med handledare och studiekamrater på högskolan, samt med kollegor i förskolan. Det har inte varit helt lätt att distansera sig från den verksamhet jag själv arbetar i och är en del av. Det har dock varit både värdefullt och kritiskt att ha kunskap och förförståelse om studiens problemområde. Då jag under hela processen har utgått från mitt syfte har jag kunnat avgöra om det jag ser och hör är relevant för att besvara studiens syfte, alltså studiens giltighet. På så sätt har min förhoppning varit att kunna säkerställa att jag har analyserat, beskrivit och försökt förstå skollednings och lärares uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan, samt deras betydelse för förskolans verksamhet.

Med underlag från flera intervjuer fick jag stöd för mina beskrivningar av skolledning och lärares uppfattningar. Valet att intervjua lärare på den egna förskolan innebar både positiva och negativa aspekter. Det positiva var enkelheten att få tillgång till lärare att intervjua, vilka gärna ställde upp och delgav mig sina uppfattningar. I intervjuerna utvecklades det till ett lättsamt, förtroligt samtalsklimat med lärarna där de delgav sina tankar. Lärarna visade även sin osäkerhet inför vissa frågeställningar, vilket gjorde deras uppfattningar sanningsenliga. Det negativa var att jag ibland hade svårt att distansera mig och se på verksamheten med en kritisk blick, samt att det var lätt att värdera uppfattningar som rätt eller fel. För att komma ifrån detta fick jag under hela processen påminna mig om att inte ha några förutfattade meningar och försöka ha ett öppet förhållningssätt inför det som informanterna delgav mig. Att intervjua skolchef och förskolechef anser jag berikade studien genom att det gav ännu ett perspektiv med uppfattningar. Vygotskij (1934/1999) menade att de talade ordens betydelse aldrig är precis desamma som tanken, eftersom förbindelsen från tanke till ord består av omvägen genom det inre samt att det en människa yttrar alltid har en undermening och på så sätt döljer tanken. Genom att sätta detta i relation till studiens intervjuer kan jag inte vara säker på att de intervjuade verkligen har sagt vad de tänker, men de föreföll äkta då jag har sett lärarnas agerande i sitt pedagogiska arbete med barn och föräldrar på förskolan.

Pilotstudien gav en inledande förståelse för lärares uppfattningar kring ämnet, en möjlighet att träna på intervjuteknik samt utforma frågeställningar till lärarna. Det kändes lite ovant att intervjua kollegor och därför var det bra med en pilotstudie att öva upp sin säkerhet på. Mitt val att göra mer ostrukturerade intervjuer med uppföljande frågor för mer utvecklande svar var som Stukát (2011) menar tidskrävande och

beroende av min förmåga att intervjua. Det hade troligtvis varit lättare och sparat tid att analysera och jämföra resultatet med mer likvärdiga frågor ifrån en strukturerad intervju. Fördelen med de mer ostrukturerade frågorna var dock som Stukát (2011) menar att en djupare och utförligare information skapades genom samspelet i intervjun. Min tanke i analysen har varit att *som man frågar får man svar* och det som gav mest av metoderna var att samtala utefter några förutbestämda frågor och utveckla dem fritt. Videofilmerna i stimulated recall gav läraren påminnelse om situationer, men lärarna hade så rika erfarenheter att det inte hade behövts. Detta kan bero på min förkunskap och hade säkert gett mer om jag saknat kunskap om förskolans mångkulturella arbete. Det tog längre tid med intervju när man samtidigt tittar och reflekterar över videofilmade sekvenser. Det var även svårt att ställa lämpliga frågor utan att styra lärarna utifrån det jag ville få reda på, vilket gjorde att jag fick lämna några frågor utan svar för att inte leda in lärarna på mina uppfattningar.

Ett störande moment när jag filmade sekvenser av läraren i verksamheten var att kamerans minneskort blev fullt och att jag fick gå och lägga in filmen i datorn under planerad tid att filma. På så sätt missade jag att slutföra filmningen av förskolans samling. Att registrera med video- och ljudinspelning av verksamhet och intervjuer gav stor exakthet och eliminerade risken för feltolkningar då jag inte behövde lita till mitt minne. Skillnaden mot att endast föra anteckningar var att jag kunde gå tillbaka till materialet många gånger och hitta nya aspekter, vilket var oersättlig. Transkribering av studiens data tog mycket tid i anspråk men var värdefullt i analysarbetet då jag slapp leta på ljudinspelningen efter önskat stycke. Även i analysarbetet var det kritiska momentet att hålla distansen från verksamheten, vilket jag är medveten om kan ha påverkat resultatet. Det som var mig behjälpligt i analysen var användandet av sociokulturell teori och Muncios (1993) två diskurser, vilket kan sägas säkerställa att informanternas olika uppfattningar blev belysta.

Studiens resultat är mina val och tolkningar utifrån informanternas beskrivningar av mångkulturell verksamhet i förskolan. Då förskolans förutsättningar är olika beroende på dess kontext med barn, lärare, föräldrar och miljö kan det aldrig helt skapas en exakt likadan situation och få exakt samma resultat. Stukát (2005) beskriver även att människor ändrar uppfattningar och åsikter över tid. Därför kan jag inte uttala mig om studiens resultat är överförbart på andra förskolor. Däremot kan kanske vissa mönster kännas igen då jag kopplat mitt resultat till forskning gjord på andra förskolor med liknande förhållanden. Så det som är möjligt att säkerställa är att förskolans lärare kan känna igen problematiken och få ett diskussionsunderlag att utveckla förskolans verksamhet av den här studien.

4.2. Resultatdiskussion

I resultatdiskussionen diskuteras och problematiseras studiens resultat i relation till syfte, teorier och tidigare forskning.

Bemötande, förhållningssätt och mångkulturellt arbete

Skolledningen i studien uttrycker, som Lahdenperä (2004) menar, ett interkulturellt förhållningssätt när de beskriver lärarens uppdrag i förskolan. Uppdraget uttrycker de

som att läraren ska utgå från läroplanens värdegrund och bemöta alla barn samt föräldrar med respekt oavsett kulturell bakgrund. Skolledningen menar att inget barn ska märkas ut samtidigt som varje individ ska ses utifrån dess speciella behov, vilket jag upplever som en konflikt. Hur ska läraren förhålla sig till detta dilemma att inget barn ska märkas ut, samtidigt som varje barn ska få vara olika individer där läraren ska lyfta dess olikheter, som gör att de märks ut? Detta tycker jag visar på vilket komplext och mångfasetterat arbete läraren har med olika värden och kulturella olikheter att förhålla sig till. Norell Beach (1995) förmedlar att demokrati är rätten till att få vara olik och få känna sig respekterad i sin olikhet antingen den är kulturell eller individuell. Kan förskolans lärare då som Norell Beach (1995) menar visa mångfalden som positiv och lyfta fram barns olikheter och skillnader istället för att låtsas som om olikheter inte finns? Blir det då en interkulturell undervisning där alla barns referensramar, uttrycksätt och olika sätt att lära är lika mycket värda, som Dalgren (2012) förespråkar?

Lärarna i min studie uttrycker att de lyfter både likheter och olikheter med barnen i den dagliga verksamheten på förskolan. De menar att det ger barnen chans att göra på olika sätt då de är individer med egen vilja. Barnen får på så sätt möjlighet att utveckla att de är olika och att olika är bra. Steir och Sandström Kjellin (2009) menar att det kan vara komplext för vissa barn att socialiseras in i en kultur hemma och mötas av andra förväntningar i förskolan. Lärarna i studien menar att många av barnen i förskolan blir förvirrade då det är på olika sätt i förskolan och i hemmet, vilket skapar kulturkrockar för barnen. I sociokulturell teori är det genom socialisationsprocessen som barnen socialiseras in i samhällets normer och handlingsmönster (Säljö, 2000). Hur kan då förskolans lärare överbygga förskolans och hemmets kulturer så barnen kan utveckla dubbel kulturtillhörighet? Kan ett sätt vara som studiens lärare uttrycker att ta föräldrarna till hjälp för att införliva barnens olika hemkulturer och inte bara se det som firas och görs i Sverige som viktigt?

Hur kan i så fall lärarna ta in barnens olika hemkulturer och utforma miljön så att det syns vilka barn som går i förskolan? Vygotskij menade att det är lärarens ansvar att organisera den sociala miljön och vägleda barnen (Lindqvist, 1999). Skans (2011) ställer frågan om förskolornas praktik anpassas till den aktuella barngruppen. Som det är nu menar lärarna i min studie att det inte syns i innemiljön att det finns barn från olika kulturer, förutom lite olika flaggor samt mörka och ljusa dockor. Hur kan det utvecklas så alla förskolans barn har något i miljön som de kan identifiera sig med? Lärarna ger uttryck för att de är medvetna om behovet att utveckla ett sätt att mer införliva barnens hemkulturer i sin verksamhet. De uppger att samspelta prioriteringar i arbetslaget och tiden styr ett införlivande av barnens olika kulturer och modersmål i den dagliga verksamheten. Studiens resultat tyder även på, som resultatet i Lunneblads (2006) studie, att det finns en osäkerhet hos lärarna om vad ett mångkulturellt arbetssätt är och hur det ska genomföras. Samtidigt uttrycker lärarna hur de hanterar förskolans mångfald av familjer med respekt, öppenhet, nyfikenhet samt vilja att lära sig och ta emot. En av studiens lärare beskriver att när förskolan var med i ett mångfaldsprojekt så var det mycket diskussioner om olika kulturer, men nu fokuseras diskussionerna mer på pedagogisk dokumentation. Är förskolans läroplan för omfattande? Är det för komplext för lärarna att inkludera alla läroplanens strävansmål i den ordinarie verksamheten?

Dalgren (2010) menar att när pedagoger i hennes studie erkänner, bekräftar, respekterar och uppmuntrar barnens flerspråkighet och ursprung låter de barnen få känna stolthet över sin kulturella bakgrund. Detta ger en av lärarna uttryck för i min studie då hon menar att de borde lära barnen att känna mer stolthet över sitt ursprung. Kan i så fall lärarna i studien finna vägar att på liknande sätt ge barnen bekräftelse på att deras olika kulturer är accepterade så de känner tillhörighet och gemenskap i både förskolans och hemmets kulturer? Då kan det kanske utvecklas som i Lunneblads (2006) studie där arbetet med att lyfta fram den kulturella mångfalden utvecklades till ett inkluderande arbetssätt. Barnen gavs på så vis nya identifikationsmöjligheter när alla barnens hemkulturer inkluderades (Lunneblad, 2006). Blir det då som Lahdenperä (2003) och Skans (2011) beskriver en interkulturell pedagogik i undervisningen som gäller för alla elever oavsett bakgrund? Kan det ge förskolans barn möjlighet att träna sig i öppenhet och konfronteras med olika synsätt som Lahdenperä (2003) menar? Skolledningen i studien påpekar att mångkulturellt arbete ska gälla alla förskolor i samhället. Med de förskolor som inte ligger i ett mångkulturellt område menar de att det kanske måste göras lite speciellt när det inte finns naturligt, men de betonar att det ska vara en naturlig del av verksamheten. Hur kan läraren inkludera alla barnens språk och hemkulturer i ordinarie verksamhet?

Kan det kanske göras som Dalgren (2010) lyfter i sin studie när hon menar att lärarna skapar en *diversifierad normalitet* där den vuxna bejakar barnens olika erfarenheter, bakgrunder och språk, vilket ses som en breddad syn på normalitet (Dalgren, 2010). Hon menar att de processer som skapar en diversifierad normalitet medför att lyfta upp generella olikheter samt låta barnen vara och göra olika. På så sätt kan läraren komma ifrån att likheter och olikheter bara handlar om *det svenska* och *det icke-svenska* (Dalgren, 2010). Som tidigare nämnts uttrycker även min studies lärare att låta barnen göra olika och Lunneblad (2006) menar också utifrån sin studie att det mer allmänna och vardagliga ska lyftas fram i stället och att se mer till det enskilda barnet. Lunneblad (2006) finner att när ett barn leker på förskolan är det kanske viktigare att han hejar på ett fotbollslag än att hans pappa är från ett annat land. Detta menar han handlar om barnets identitet som inte kan reduceras till att bara vara en fråga om etnicitet utan ses utifrån varje barns behov av stöd och uppmuntran, vilket aldrig kan göras om ett barn bara ses som representant för en viss kultur (Lunneblad, 2006).

En ny kunskap som jag anser att den här studien har bidragit med är diskussionen om *var gränsen går mellan läraren och föräldrarnas ansvar om vilka kulturella likheter och olikheter som ska förmedlas till barnen*. Det ger etiska funderingar om det är läraren eller föräldern som ska förklara för barnet varför det exempelvis inte äter fläskkött? Är förskolans skolledning och lärare rädda för att lyfta värderingar när ett barn yttrar att kristna är bättre än muslimer? Om förskolan är ett komplement till hemmet och barnets vårdnadshavare är ansvarig för deras fostran och utveckling (Skolverket, 2010b) är det inte då föräldrarnas ansvar? Dessa dilemman för läraren pekar på ett behov av nära samarbete med barnens föräldrar som förskolans läroplan uttrycker (Skolverket, 2010b). En lärare i den här studien uttrycker att hon inte vill gå in på religiösa uppfattningar då hon menar att barnen inte är vid den medvetande-graden än och tycker att det är föräldrarnas sak att förklara för sina barn. Hur gör läraren då om barnen frågar etiskt känsliga frågor? Här vill jag koppla till Foucaults (1993) diskurser som gäller system av yttranden som bestäms av regler för vad som får sägas och av vem det får yttras.

Studiens lärare berättar att det är olika hur föräldrar i skilda kulturer talar till sina barn och en lärare menar att barn till utländska föräldrar är mer vana att bli talade över huvudet på och att de själva inte får frågan. När dessa barn kommer till förskolan och ställer frågor svarar lärarna då efter en monokulturell diskurs som gäller för vad som är brukligt att en lärare svarar barnen enligt svensk förskolekultur? Om det nu finns en sådan? Barn kan fråga om allt möjligt som kan vara känsligt. Hur gör läraren om det inte är brukligt att samtala med barnen på det sätt läraren är van vid utifrån sitt uppdrag som lärare?

Språk och kommunikation

Barnens språkutveckling är det innehåll i förskolans verksamhet som lärarna i studien prioriterar högst. I sociokulturell teori är språket den väsentligaste artefakten i lärandet, vilket möjliggör att barnen kan förklara, beskriva, tänka och förstå omvärlden (Säljö, 2000). Även lärarna i Skans (2011) studie ser språket som det viktigaste innehållet i förskolans aktiviteter. Skillnaden jag finner är att i Skans (2011) studie var lärarna flerspråkiga, vilket de inte är i min studie. Hur kan då förskolans lärare utveckla alla barns språk? Studiens skolledning uttrycker att läraren ska stödja både det svenska språket och barnets modersmål. Men *hur* det ska gå till uttalar skolledningen inget om. Resultatet i Skans (2011) studie påvisar att flerspråkiga lärare är en förutsättning för att barnens modersmål ska kunna användas konsekvent och ändamålsenligt, och komplettera det svenska språket. Hur ska modersmålsundervisning bli ett naturligt inslag i en förskoleverksamhet när det saknas utbildade modersmålslärare? Eller räcker det med att en flerspråkig kvinna kommer och samtalar med barnen några timmar i veckan? Är det bättre än inget alls? Skolledningen uttrycker att det finns svårigheter med att rekrytera utbildade och kompetenta modersmålslärare speciellt för förskolan, vilket är ett dilemma. Frågan jag ställer är vad svårigheten att rekrytera utbildade modersmålslärare beror på? Kan det vara som studiens skolledning formulerar att flerspråkiga ungdomar har andra ambitioner än att bli lärare och att de kanske saknar kunskap om vad yrket innebär? Kan ett sätt vara att läraren förmedlar till flerspråkiga praoelever som gör praktik på förskolan och till flerspråkiga vikarier att det finns behov av flerspråkiga lärare och sporra dem till att utbilda sig?

Det är komplext att få en förskola som inkluderar alla barnens modersmål och som Skans (2011) menar behöver nya sätt utvecklas att utforma undervisningen på. Studiens lärare berättar att det vårterminen 2013 fanns undervisning i två modersmål i de största språkgrupperna (förutom svenska) tillgängliga för vissa barn i studiens förskola. Detta tolkar jag som att tretton olika språkgrupper exkluderades från modersmålsundervisning. Kan det anses som en bra början för att inkludera barnens modersmål i undervisningen? Eller är det som Skans (2011) fann i sin studie att det krävs välplanerade språkliga aktiviteter som inkluderar alla barnens modersmål? Skolinspektionen (2007) menar att endast ett fåtal barn får möjlighet att utveckla sitt modersmål i förskolans verksamhet och att slumpen avgör om det finns anställd personal som kan barnets modersmål i just den förskola där barnet är placerat. Hur blir det då med en likvärdig skola för alla barn som Skolverket (2003) förordar? Kan det vara en ekonomisk fråga för förskolorna att kunna anställa lärare i alla barnens modersmål? Blir det då som i studiens förskola att de största språkgrupperna prioriteras, vilket exkluderar vissa barn? Det blir en konflikt om det ska satsas mer medel av

kommunens pengar på vissa barn, men inte på andra. Är det skolledningens uppgift att välja ut vilka barn som det ska satsas på? Hur är det då med läroplanens värden med jämställdhet och rättvisa som ska synliggöras av läraren genom vardagliga konkreta upplevelser där de kan tillägna sig respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle?

En lärare i min studie funderar över att det vore bra att kunna vissa ord på barnens olika modersmål, vilket hon menar skulle göra det till en mer naturlig del av verksamheten. Lärarna uttrycker även att de kan ta hjälp utav Skolverkets hemsida för modersmål, där det exempelvis finns sagor på många olika språk. Det kanske är framtidens modersmåls lärare? Lärarna anser dock att det är bättre när en lärare läser en saga för barnen än att de får höra en röst som läser på datorn. Med anledning av detta funderar jag på om det ena måste utesluta det andra? Lärarna i Skans (2011) studie tog även hjälp av teckenstöd och gav på så vis ännu ett sätt för barnen att uttrycka sig på. Genom detta tänker jag att barnens identitet stärks då läraren visar att alla språk är viktiga. Mitt skäl till den här uppfattningen är att språket är det väsentligaste redskapet för barnet att få kunskap och vara delaktig i sin kulturella omgivning (Säljö, 2000).

En skillnad som jag upptäckt i lärarnas berättelser är att förskolebarn i åldern två till tre år inte vill säga vad olika ord heter på sitt modersmål, eller så är det så att de inte kan särskilja de olika språken. Barnen i fyra till fem års ålder kan däremot berätta vad det heter på sitt modersmål och då blir det ett naturligt utbyte av ord mellan barn och lärare. Lärarna i studien uttrycker intresse för att lära sig nya ord på barnens modersmål och förmedlar därigenom en positiv syn på alla barnens språk. Hur kan detta utvecklas? Kan lärare och barn tillsammans utforska olika språk som väcker nyfikenhet att kommunicera med sin omgivning? Lärarens intresse visar, som Myndigheten för skolutveckling (2008) menar, att förskolans lärare formar en interkulturell verksamhet när de uttrycker att alla barnens språk och kulturella synsätt ses som viktiga. Är även detta ett sätt för läraren att stärka barnens dubbla kulturtillhörighet?

Diskurser

Vilka konsekvenser för den pedagogiska verksamheten medför skolledning och lärares sätt att uttrycka sig språkligt på om förskolans mångkulturella arbete? Hur kan de uttryck tolkas som visar sig i studiens fördjupade analys² av Muncios (1993) två diskurser? Med yttrande från den nationella självförståelsens diskurs signalerar läraren att det annorlunda exkluderas, yttranden i det demokratiska credots diskurs signalerar om en inkludering av allas lika rättigheter. Vad för slags värden vill vi förmedla till våra barn? Kan det genom ett ökat medvetande om hur vi talar få konsekvenser i undervisningen? Frågan jag ställer mig är om det går att komma ifrån att tala i termer av *vi och dom* samt kategorisera människor, då vi som Muncio (1993) menar på något sätt måste strukturera upp världen i kategorier så den blir förståelig för oss? Kan det vara så att det inte är själva ordet *dom* som är fördömande och anger vilket sätt som är bäst utan hur det används i tal? Måste det vara ett tecken på att särskilja och ranka människor som bättre eller sämre? Kan det inte vara ett naturligt sätt att uttrycka sig på, som exempelvis så här gör *vi* på förskolan och så här gör *dom* hemma? Studiens lärare formulerar sig

² För vidare förståelse se sidorna 40-42.

huvudsakligt positivt om förskolans etniska mångkultur. Detta fann även Dalgren (2012) i sin studie och hon anser att demokratiska kredots diskurs på senare tid har fått allt större utrymme i samtal om förskolan. Har sättet som det talas om mångkultur i förskolan på så sätt utvecklats mot ett mer interkulturellt förhållningssätt? Har samhället och förskolan utvecklats och kan läraren genom sitt förhållningssätt medverka till att motverka människans benägenhet att reflekterat se sin egen kultur som världens centrum (Steir, 2004)?

4.3. Didaktiska konsekvenser för lärarrollen

Min förhoppning är att resultatet av den här studien kan bidra med, och utveckla kunskap för förskolans lärare och skolläring. Många uppfattningar har belysts i studien som påvisar lärares engagemang för förskolans familjer och deras barn. Barnen är vår framtid och det de får med sig av värderingar och kunskaper från förskolan kan bidra till ett samhälle med större acceptans mot mänsklig mångfald. Resultatdiskussionens frågeställningar kan hjälpa till att sätta igång en diskussion över vad lärarnas uppdrag utifrån förskolans läroplan (Skolverket, 2010, b) betyder för det dagliga arbetet i en förskola där alla barn och familjers kulturella bakgrund är lika värda. Konsekvensen av detta blir att läraren har ett ansvar i sin roll som lärare att leda barnen mot att se mänsklig mångfald som en naturlig del av livet. På så sätt kan läraren motverka etnocentrism och motverka fördomar, attityder och stereotyper som Steir (2004) anser blir till en inre upplevelse som säger oss vad som är *gott eller ont*. Han påpekar att dessa tankesätt sällan varken är medvetna eller avsiktliga utan en konsekvens av påverkan från vår omgivning. Det är här som förskolans lärare kommer in och är en viktig del av samhällets goda förebilder att ge barnen positiva känslor om alla människors lika värde. Det största hotet mot detta är människans nedärvda rädsla för det som Steir (2004) menar är främmande och annorlunda. Främlingsrädsla menar han bottnar i bristande förmåga att förstå och förutse den främmandes motiv och handlande som i sin tur ger känslor av oro och rädsla. Här har läraren en viktig roll att vara en positiv motvikt till främlingsrädsla och främja för positiva möten mellan människor i förskolan. Då kanske förskolan kan bli den sociala och kulturella mötesplats som Skolinspektionen (2012) menar behövs för att alla barn ska bli bekräftade.

Med stöd i Lahdenperäs (2008) forskning om interkulturellt ledarskap kan jag se vikten av att studiens skolläring tydliggör det mångkulturella arbetets utformning i kommunens alla förskolor. Hur kan det bäst göras? Kanske genom en föreläsning för alla kommunens lärare? Som det är nu skriver skolchefen månadsbrev som läggs ut på en lärplattform som alla lärare kan ta del av. Förskolechefen har arbetsplatsträffar med förskolans lärare en gång i månaden och verksamhetsbesök varje vecka. Räcker det? Eller kan skolchefen tillsammans med rektorer och förskolechefer implementera skolnämndens verksamhetsplan där ett av målen är att ”Ett interkulturellt förhållningssätt gynnar en allsidig utveckling och innebär att personalen aktivt bejaktar och stödjer barnets flerspråkighet och mångkulturella utveckling” (Skolnämndens verksamhetsplan, 2013-2015, s.6). Vad betyder det för förskolans verksamhet? Hur ska detta realiseras i praktiken? Skolläringen uttrycker att verksamhetsplanen ska vara ett tydligt mål och inte en vision. Efter att ha intervjuat lärare och skolläring finner jag att målet inte är helt förankrat och att det råder en tveksamhet om vad ett interkulturellt

förhållningssätt står för. Hur kan det då bli en naturlig del av verksamheten i handling när det finns en osäkerhet om vad det betyder? Blir det bara fina ord i en verksamhetsplan? Detta kan kopplas till det Persson (2008) menar, att svensk lagstiftning och politiska dokument har goda avsikter men är svåra att genomföra i praktiken. Är förskolan fortfarande en normaliseringspraktik som skapar *vi* och *dom* med fokus på att fostra och förändra *dom* andra? Eller har lärarna förmåga till balans mellan mångfald, värdegrund och det svenska (Persson, 2008)?

Om förskolan fortfarande är en normaliseringspraktik kan då skolläring tillsammans med förskolans lärare börja arbeta med, som Lahdenperä (2008) uttrycker det, en kulturförändring. Med det menar hon vilka synsätt som måste förändras och hur det ska göras för att verksamheten ska anpassas utifrån aktuell barngrupp. Eller är det som Lunneblad (2013) lyfter fram att det interkulturella perspektivet är för idealistiskt och utan förankring i det verkliga livet? Lunneblad (2013) beskriver att svenska förskolan sedan 1970-talet har formats av samhällets politiska intentioner att vara en mötesplats för alla barn, oavsett bakgrund och erfarenheter. Dock, menar Lunneblad (2006, 2013), att samhällets segregation lett till att förskolan inte blivit den mötesplats som läroplanen förespråkar. Min fundering är då om det går att få ett helt fördomsfritt samhälle? Som en reflekterande lärare kan säkert förskolans arbetslag lyfta upp värderingsfrågor till ytan, diskutera vad det innebär och finna svar på några av dessa frågor som passar in i just deras verksamhet.

4.4. Fortsatt forskning

Under arbetets gång med den här studien fann jag i Skolverkets forskningsgenomgång, *Barndomens förändrade villkor*, att det saknas studier ur barnperspektiv av förskolans mångkulturella arbete. Det som skulle kunna berika forskningen vore studier av barns egna berättelser om sina erfarenheter av dubbla kulturella tillhörigheter (Skolverket, 2010a). Ett annat perspektiv lyfter Skans (2011) som menar att trots att begreppet interkulturell pedagogik har funnits i den svenska pedagogiska debatten i över två årtionden, råder det brist på forskning kring hur en interkulturell pedagogik kan levandegöras i konkreta undervisningssituationer. Det som då skulle vara intressant att studera är hur läraren i förskolan på ett naturligt sätt får in ett interkulturellt förhållningssätt som för förskolan betyder att alla språk och kulturella synsätt ses som viktiga (Myndigheten för skolutveckling, 2008). En annan intressant aspekt vore att studera förskolor som har få barn med annat modersmål än svenska. Hur arbetar de med att lyfta olikheter och barnens olika modersmål? Vilken kunskap får de barnen med sig av att olika tänkesätt är tillåtna? Får de uppleva möten med andra kulturer som kan medföra helt nya uppfattningar och som får dem att ifrågasätta egna förgivettaganden? Det finns många frågor att forska kring som är viktiga att lyfta för våra barns välmående inför deras möte med en allt mer globaliserad värld!

5. Referenser

- Askland, L. & Sataøen, S-O. (2003). *Utvecklingspsykologiska perspektiv på barns uppväxt*. Stockholm: Liber.
- Bjørndal, C. R. P. (2005). *Det värderande ögat*. Stockholm: Liber AB.
- Dalgren, S. (2010). *Konstruktionen av en diversifierad normalitet. – En studie av hur det interkulturella perspektivet kan yttra sig i några förskolepedagogers didaktiska överväganden och praktik*. Tillgänglig på internet: <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:337968/FULLTEXT03.pdf> [Hämtad 2013-10-27]
- Dalgren, S. (2012). Att göra det annorlunda normalt – interkulturell förskolepedagogik i praktiken. I K. Goldstein-Kyaga, M. Borgström, & T. Hübinette (red.), *Den interkulturella blicken i pedagogik - Inte bara goda föresatser*. (Södertörn Studies in Education 2,) (ss 155-171). Tillgänglig på internet: <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:534554/FULLTEXT01> [Hämtad 2013-09-10]
- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Liber.
- Foucault, M. (1971/1993). *Diskursens ordning*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Fridlund, L. (2011). *Interkulturell undervisning – ett pedagogiskt dilemma*. (Gothenburg studies in educational sciences, 310). Tillgänglig på internet: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/25382/1/gupea_2077_25382_1.pdf [Hämtad 2013-10-24]
- Haglund, B. (2003). Stimulated Recall. Några anteckningar om en metod att generera data. *Pedagogisk Forskning i Sverige 2003 årg. 8 nr 3 s 145–157*. Tillgänglig på internet: <http://www.ped.gu.se/pedfo/pdf-filer/haglund.pdf> [Hämtad 2013-09-29]
- Johansson, E. (2003). Att närma sig barns perspektiv. Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv. *Pedagogisk Forskning i Sverige 2003 årg. 8 nr 1–2 s 42–57*. Tillgänglig på internet: http://www.ped.gu.se/pedfo/pdf-filer/johansson_e.pdf [Hämtad 2013-10-17]
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Lahdenperä, P. (2003). *Goda interkulturella miljöer för elevers språk- och kunskapsutveckling*. Tillgänglig på internet: http://www.su.se/polopoly_fs/1.84010.1333707376!/menu/standard/file/2003_2_Lahdenpera.pdf [Hämtad 2013-06-26]
- Lahdenperä, P. (2004). *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lahdenperä, P. (2008). *Interkulturellt ledarskap-förändring i mångfald*. Lund: Studentlitteratur.
- León, R. (2001). *På väg mot en diversifierad normalitet*. Tillgänglig på internet: <http://www.mkc.botkyrka.se/pdf/renelyssna.pdf> [Hämtad 2013-09-14]
- Lindqvist, G. (red). (1999). *Vygotskij och skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Lorentz, H. (2007). *Talet om det mångkulturella i samhället och skolan 1973–2006*. Lund: Pedagogiska institutionen, Lunds universitet.
- Lunneblad, J. (2006). *Förskolan och mångfalden. En etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område*. Göteborg: Acta universitatis Gothoburgensis.

- Lunneblad, J. (2013). *Den mångkulturella förskolan. Motsägelser och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Läraryrket och Lärarnas riksförbund (2001). *Lärares yrkesetik*. Tillgänglig på internet: <http://www.lararesyrkesetik.se/web/yrkesetik.nsf/doc/005324D7?opendocument> [Hämtad 2013-10-27]
- Municio, I. (1993). *Svensk skolpolitik under intryck av två diskurser: nationell självförståelse och demokratiskt credo* (Invandring forskning politik: en vänbok till Tomas Hammar, Centrum för invandringsforskning CEIFO). Stockholm: Stockholms universitet.
- Myndigheten för skolutveckling (2008). *Flerspråkighet i förskolan- ett referens- och metodmaterial*. Stockholm: Liber.
- Nationalencyklopedin (2013). *Etik*. Tillgänglig på internet: <http://www.ne.se/etik> [Hämtad 2013-08-27]
- Nationalencyklopedin (2014). *Heterogen*. Tillgänglig på internet: <http://www.ne.se/heterogen> [Hämtad 2014-01-02]
- Norell Beach, A. (1995). *Mångfald och medkänsla*. Stockholm: Rädda barnen.
- Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, S. (2008). *Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass och fritidshem*. (Vetenskapsrådets rapportserie, 11). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Rienecker, L. & Stray Jörgensen, P. (2008). *Att skriva en bra uppsats*. Malmö: Liber AB.
- Sernhede, O. (2002). *Alienation is my nation: hiphop och unga mäns utanförskap i Det nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Skans, A. (2011). *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken*. Tillgänglig på internet: http://dSPACE.mah.se/bitstream/handle/2043/11603/2043_11603%20Skans.pdf?sequence=2 [Hämtad 2013-08-18]
- Skolinspektionen (2007). *Utbildningsinspektion av förskoleverksamheten*. Tillgänglig på internet: <http://siris.skolverket.se/siris/ris.openfile?docID=91290> [Hämtad 2013-11-19]
- Skolinspektionen (2012). *Skolinspektionens rapport 2012:7* Tillgänglig på internet: <http://www.nfsp.info/specialpedagogik/images/aktuelle%20ruotsista%20syksy%202011.pdf> [Hämtad 2013-11-19]
- Skolinspektionen (2013). *Regelbunden tillsyn*. Tillgänglig på internet: <http://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Regelbunden-tillsyn/> [Hämtad 2013-11-19]
- Skolnämndens Verksamhetsplan 2013-2015 Tillgänglig på internet: <http://www.skovde.se/upload/BarnSkolaUtb/DokumentSKK/Verksamhetsplan%202013-2015.pdf?epslanguage=sv> [Hämtad 2013-11-21]
- Skolverket (1998). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2003). *Likvärdighet i en skola för alla*. Tillgänglig på internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1105> [Hämtad 2013-10-30]
- Skolverket (2005). *Allmänna råd och kommentarer. Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Fritzes.

- Skolverket (2010, a). *Barndomens förändrade villkor. Förutsättningar för barns lärande i en ny tid*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2010, b). *Läroplan för förskolan Lpfö 98/10*. Stockholm: Fritzes.
- Socialstyrelsen (1987). *Pedagogiskt program för förskolan. Allmänna råd från Socialstyrelsen*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Starrin, B. & Svensson, P-G. (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Stier, J. (2004). *Kulturmöten. En introduktion till interkulturella studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Steir, J. & Sandström Kjellin, M. (2009) *Interkulturellt samspel i skolan*. Lund: Studentlitteratur AB.
- SOU 1972:26. *Förskolan 1. Betänkande avgivet av 1968 års barnstugeutredning*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SOU 1983:57. *Olika ursprung – gemenskap i Sverige*. Stockholm: Liber.
- SOU 1997:157. *Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. Slutbetänkande av Barnomsorg- och skolakommittén*. Stockholm: Fritzes.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Säljö, R. (2005). *Lärande & kulturella redskap*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag AB.
- Vygotskij, L. (1934/1999). *Tänkande och språk*. Uddevalla: Daidalos.
- Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra-samlärande i praktiken*. Stockholm: Liber AB.

Bilaga 1

Information om studie i förskolans verksamhet

Hej!

Examensarbete är den avslutande delen av min utbildning till förskollärare. I examensarbetet utvecklas min kompetens att vara en *reflekterande praktiker*, som bland annat innebär att ställa varför-frågor och se sin praktik i ljuset av teorier och skilda synsätt. Med bakgrund av detta ska en studie i förskolans verksamhet göras, för att sedan skrivas en rapport om. Studien syftar till att analysera, beskriva och förstå skollednings och lärares uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan, samt dess betydelse för förskolans verksamhet.

Min förfrågan är nu om du kan tänka dig att vara en del av min studie som informant där jag får videofilma dig i ditt arbete i olika situationer. Vi kommer sedan ha ett samtal med några givna ostrukturerade frågor som spelas in med diktafon, samt titta på videosekvenserna tillsammans och reflekterar över vad vi ser. Detta kommer ge dig en möjlighet att reflektera över ditt arbete och syftet är att endast se vad som sker utan att bedöma.

I studien är det Vetenskapsrådets forskningsetiska principer som gäller (www.vr.se). Det innebär att du deltar frivilligt och när som helst kan avbryta ditt deltagande. Insamlat materialet kommer behandlas konfidentiellt och kommer ej användas i annat syfte, än att analysera olika uppfattningar om den mångkulturella förskolan. Efter analys kommer allt material förstöras och vara helt avidentifierat i studiens rapport. Examensarbetet kommer efter examination att publiceras på ett elektroniskt arkiv, DIVA (digitala vetenskapliga arkivet). Studiens rapport blir på så vis offentlig och du kan ta del av den om ni vill.

Om ni har frågor får ni gärna kontakta mig:

Karin Andersson tel. nr: XXXXXXXXXX

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar Karin

Bilaga 2

Information om studie i förskolans verksamhet

Hej!

Mitt namn är Karin Andersson, på [REDACTED] Förskola, där jag arbetar som barnskötare. Jag läser till förskollärare på Högskolan i [REDACTED] och ska nu göra mitt examensarbete som är den avslutande delen av min utbildning. I examensarbetet utvecklas min kompetens att vara en *reflekterande praktiker*, som bland annat innebär att ställa varför-frågor och se sin praktik i ljuset av teorier och skilda synsätt. Med bakgrund av detta ska en studie i förskolans verksamhet göras, för att sedan skrivas en rapport om. Studien syftar till att analysera, beskriva och förstå skolläda och lärares uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan, samt dess betydelse för förskolans verksamhet.

Min förfrågan är nu om du kan tänka dig att vara en del av min studie som informant där jag får intervju dig med diktafon i ditt arbete som skolchef/förskolechef. Det skulle ge studien en fördjupning och ännu ett perspektiv om jag även har möjlighet att ta del av dina uppfattningar genom att ställa några frågor i form av ett samtal. Har du i sådana fall något förslag på tid vi kan träffas, på torsdagar är jag helt ledigt från mitt arbete för studier, men även andra dagar går bra. Du kan svara på detta mail om intresse finns.

I studien är det Vetenskapsrådets forskningsetiska principer som gäller (www.vr.se). Det innebär att du deltar frivilligt och när som helst kan avbryta ditt deltagande. Insamlat materialet kommer behandlas konfidentiellt och kommer ej användas i annat syfte, än att analysera olika uppfattningar om den mångkulturella förskolan. Efter analys kommer allt material förstöras och vara helt avidentifierat i studiens rapport. Examensarbetet kommer efter examination att publiceras på ett elektroniskt arkiv, DIVA (digitala vetenskapliga arkivet). Studiens rapport blir på så vis offentlig och du kan ta del av den om ni vill.

Om ni har frågor får ni gärna kontakta mig:

Karin Andersson tel. nr: [REDACTED]

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar Karin

Bilaga 3

Informationsbrev till föräldrar

Hej!

Karin Andersson heter jag och läser mitt sista år på Lärarprogrammet med inriktning mot förskolan vid Högskolan i Skövde. Det är nu dags att skriva ett examensarbete med en forskningsstudie som underlag. I examensarbetet föll valet på att fördjupa mig i att analysera, beskriva och förstå skollednings och lärares uppfattningar kring mångkulturellt arbete i förskolan, samt dess betydelse för förskolans verksamhet.

Jag kommer att observera och videofilma pedagogernas arbete i förskolans barngrupp, vilket innebär att ert barn kan förekomma på filmen. Studiens fokus kommer dock ligga på lärarens agerande. Materialet kommer sedan att analyseras tillsammans med lärarna på avdelningen och mig som forskare. Detta ger förskolans lärare chansen att reflektera över och utveckla sitt arbete. I studien utgår vi från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (www.vr.se) som innebär att ni som vårdnadshavare måste ge er skriftliga tillåtelse för att barnen ska få delta. Materialet behandlas konfidentiellt och kommer ej användas i annat syfte än att analysera förskolans mångkulturella arbete. Efter analys kommer filmerna att förstöras och i examensarbetet kommer allt material vara oidentifierat.

Om det är något ni undrar över kan ni kontakta mig på telefon XXXXXXXXXX

Tack på förhand

Med vänliga hälsningar Karin Andersson

Jag ger mitt godkännande till att _____ får delta i studien. Jag har tagit del av det som står ovan.

Namnunderskrift: _____ Datum: _____

Namnförtydligande: _____